

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2018

Hanna Hukkanen & Aliisa Keskinen

VARHAISKASVATTAJAN ROOLI LAPSEN OMAEHTOISEN LEIKIN OHJAAJANA

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Hanna Hukkanen ja Aliisa Keskinen

VARHAISKASVATTAJAN ROOLI LAPSEN OMAEHTOISEN LEIKIN OHJAAJANA

Tutkimustyön aiheena oli tutkia varhaiskasvattajan roolia lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana. Työn aihe muotoutui yhteisen keskustelun kautta päiväkodin johtajan kanssa. Työn tarkoituksena oli selvittää lasten omaehtoisen leikin toteutumista tutkimuspäiväkodissa sekä varhaiskasvattajan roolia siinä. Tarkoituksena oli tehdä näkyväksi sitä, kuinka varhaiskasvattaja voisi paremmin tukea lasten omaehtoista leikkiä varhaiskasvatuksessa. Tämän lisäksi tutkimuspäiväkodissa tutkittiin, millaisia toimintaympäristöjä lapsilla jo on ja kuinka niitä voisi kehittää siten, että kyseinen ympäristö tukisi paremmin lasten omaehtoista leikkiä.

Teoriaosuus koostuu varhaiskasvattajan roolista, varhaiskasvattajien ja lasten vuorovaikutuksesta, leikin teoriasta, lasten kehitysvaiheista leikissä 3-5-vuotiaiden osalta sekä lasten toimintaympäristöistä. Teoriaosuudet valikoituivat tarkasti sen mukaan, että ne liittyisivät täysin tutkimustyön aiheeseen.

Tämä kvalitatiivinen tutkimustyö tehtiin Varsinais-Suomalaiseen päiväkotiin. Ensisijaisena tutkimusmenetelmänä työssä käytettiin paperista kyselylomaketta, johon päiväkodin varhaiskasvattajat saivat vastata kolmesta eri päiväkodin ryhmästä. Kyselylomakkeen avulla kartoitettiin varhaiskasvattajien roolia lasten omaehtoisen leikin ohjaajina. Lisäksi toisena tutkimusmenetelmänä käytettiin päiväkodin valikoiduille 3-5 -vuotiaille lapsille tehtävää piirustushaastattelua, jonka avulla selvitettiin lasten suosikkileikkejä, -leluja ja -leikkipaikkoja päiväkodissa. Tiedonkeruu suoritettiin keväällä 2018, jonka jälkeen aloitettiin tutkimusmateriaalin jäsentäminen valmiiksi tuloksiksi.

Tutkimustuloksiksi selvisi, että tutkimuspäiväkodin varhaiskasvattajat arvostavat lasten omaehtoista leikkiä ja sille annetaan aikaa. Se ei kuitenkaan välttämättä näy kaikissa päivän toiminoissa, esimerkiksi leikkeihin osallistumisessa niitä rikastavana osapuolena tai päiväjärjestyksen muuttamisessa. Varhaiskasvattajan rooleiksi tulosten pohjalta paljastuivat seuraavat: ristiriitallanteiden ratkoja, havainnoija, leikin ohjaaja, lasten kuuntelija sekä leikin mahdollistaja. Toimintaympäristöjä päiväkodissa muokataan yhdessä lasten kanssa silloin tällöin ja leikinurkkauksia lapsille on riittävästi. Toimintaympäristöjen vaihteluun ja suunnitteluun kuitenkin tarvittaisiin ryhmille yhtenäisemmät ohjeet ja myös lapset voisivat osallistua niiden rakentamiseen enemmän.

ASIASANAT:

varhaiskasvatus, varhaiskasvattaja, omaehtoinen leikki, vuorovaikutus, toimintaympäristö

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

November 2018 | 53 pages, 6 pages in appendices

Hanna Hukkanen ja Aliisa Keskinen

THE ROLE OF THE PEDAGOGUE AS AN INSTRUCTOR IN A CHILD'S SPONTANEOUS PLAY

The subject of the research was to examine the pedagogue's role as a child's spontaneous play instructor. The subject was chosen as a result of a discussion with the kindergarten's director. The purpose of the research was to examine how children's spontaneous play actualize in the kindergarten and what is the role of the pedagogue in it. The aim was to find out how the pedagogues could better support children's spontaneous play in the early childhood education. In addition, it was examined what kind of operational environments children already have and how those environments could better support children's spontaneous play.

The theoretical part consists of the pedagogue's role, the pedagogues' and children's interaction, the theory of play, children's developmental phases at the age of three to five and children's operational environments. The theoretical parts were chosen carefully that they would entirely relate to the subject.

This qualitative research was carried out in a kindergarten in South-Western Finland. As a primary research method, a paper questionnaire was used. The pedagogues of the kindergarten in three different groups answered it. With the paper questionnaire, the pedagogue's role as a child's spontaneous play instructor was surveyed. As a second research method a drawing interview was used, which was arranged to a selected group of children at the age of three to five. With the drawing interview the children's favorite plays, toys and playing places in the kindergarten were examined. The data collection was done in spring 2018 and after that the completed results of the research material were analyzed.

The research results showed that the kindergarten's pedagogues do appreciate children's spontaneous play and they give time for it. However, it doesn't necessarily show in the daily actions, for example participating in plays as a supporting partner or a change in the daily schedule. Based on the results it was found out that the pedagogues' roles were a conflict solver, the observer, the instructor of the plays, the listener of the children and the enabler of the plays. The operational environments are occasionally changed together with the children and they have enough play corners. The changing and planning of the operational environments would anyhow need more coherent directions for different groups and the children could also participate in building those environments.

KEYWORDS:

early childhood education, pedagogue, spontaneous play, interaction, operational environment

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VARHAISKASVATTAJA OMAEHTOISEN LEIKIN OHJAAJANA	7
2.1 Varhaiskasvattajan rooli	7
2.2 Vuorovaikutus varhaiskasvattajan ja lasten välillä	10
3 LEIKKI JA SUOTUISAT TOIMINTAYMPÄRISTÖT	15
3.1 Leikki ja omaehtoinen leikki	15
3.2 3-5 -vuotiaan lapsen kehitys leikissä	19
3.3 Toimintaympäristöt	22
4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTUS	27
4.1 Tutkimustehtävä ja prosessikuvaus	27
4.2 Tutkimusmenetelmät	28
4.3 Tutkimustyön kulku sekä tutkimusaineiston käsittely ja analyysi	31
5 TUTKIMUSTYÖN TULOKSET	34
5.1 Varhaiskasvattajan rooli	34
5.2 Varhaiskasvattaja lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana	36
5.3 Lasten mieluisimmat omaehtoiset leikit	39
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	41
6.1 Tulosten tarkastelu ja pohdinta	41
6.2 Menetelmien ja tutkimuksen arviointi sekä jatkotutkimusideat	46
6.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys	50
LÄHTEET	52

Liitteet

- Liite 1. Tutkimuslupa-anomus
- Liite 2. Kysely varhaiskasvattajille

1 JOHDANTO

Ei ole lainkaan ihmeellistä, että lapsi oppii paljon juuri leikissä, joka on lapsen omaehtoista toimintaa, koska oppimisessa olennaisia ovat oppijan omat pyrkimykset ja oma mielenkiinto. (Karling ym. 2009, 201.) Tutkimustyön aihe valikoitui nimensä mukaiseksi, koska kiinnostus kohdistui lasten omaehtoiseen leikkiin ja varhaiskasvattajan rooliin tässä leikissä. Halu tutkia kyseistä aihetta juonsi siitä, kun havainnoitiin varhaiskasvatusympäristöissä lasten tekevän aloitteita varhaiskasvattajiin omaehtoisena leikkina aikana. Lapsista näkee, että he kaipaavat suuresti sitä tietoa, jonka varhaiskasvattaja voi heille tarjota rikastaessaan lasten omaehtoisia leikkejä ikätasoisena kehityksen mukaisesti. He kaipaavat uutta tietoa maailmasta, jota he yrittävät leikeillään kaikin keinoin hahmottaa paremmin. Kun varhaiskasvattaja siis jakaa tietämystään lapsille heidän leikkiä tukeakseen ja rikastaakseen, on kyse tuetusta leikistä. Reunamo (2014, 95) on havainnut lasten sitoutuneisuuden määrän olevan suurinta Taiwanilaisessa päiväkodissa juuri tuetun leikin aikana.

Tämän tutkimustyön aihe on aina ajankohtainen, koska lapset tarvitsevat varhaiskasvatuksessa varhaiskasvattajien huomiota, tukea, hyväksyntää sekä opastajaa arjen eri tilanteissa. Tähän liittyen huomattava on, että lapsen omaehtoinen leikki on keskeinen osa lapsen maailmaa. Tuore varhaiskasvatuslaki 540/2018 esittää kolmannen pykälän kolmannessa momentissa, että tässä laissa tarkoitetun varhaiskasvatuksen tavoitteena on toteuttaa lapsen leikkiin perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset.

Tutkimukseen on sisällytetty kattavasti suomalaisia lähteitä. Tässä työssä kansainvälisiä lähteitä on käytetty toissijaisina lähteinä. Kaiken kaikkiaan lähteistä suurempi osa on iältään viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Tätä vanhempia lähteitä on otettu sen vuoksi, että leikkiä on tutkittu hyvin vähän ja vuoden 1993 leikin tutkija Heleniuksen lähteen kautta on saatu toissijaisiksi lähteiksi myös muita vanhempia, mutta edelleenkin ajankohtaisia ja laadukkaita leikin tutkijoiden lähteitä. Toissijaisena lähteenä käytettiin jonkin verran kahden psykologian tieteenalan asiantuntijan tietoa, työn aiheeseen silti hyvin sopien. On myös käytetty lähteitä, jotka eivät ole tieteellisiä, mutta käytännön kannalta hyödyllisiä. Tällaisten lähteiden kirjoittajat ovat kuitenkin enimmäkseen tieteenalan eli kasvatustieteen asiantuntijoita.

Tämä tutkimustyö on tärkeä, koska tutkimusprosessin aikana huomattiin, että tutkimuksessa esitetystä näkökulmasta lasten omaehtoista leikkiä on tutkittu vain vähän. Tutkimustyö on hyödyllinen myös sen takia, koska sitä voidaan hyödyntää käytännön varhaiskasvatustyössä.

Tutkimusongelma oli seuraava: tutkimuspäiväkoti ehdotti, että voisimme tutkimuksen kautta tuoda päiväkodin varhaiskasvattajille uusia näkökulmia lasten omaehtoisen leikin tukemiseen. Tämän ohella ideoita kaivattiin lapsille hyvien, omaehtoisten toimintaympäristöjen kehittämiseen. Tavoite oli löytää päiväkodille uusia, tähän tutkimusongelmaan pohjautuvia näkökulmia aiheen asiantuntijoiden tietojen kautta. Tutkimusongelmasta kumpusivat tutkimuskysymykset: "Kuinka lasten omaehtoinen leikki toteutuu päiväkodissa?", "Kuinka varhaiskasvattaja tukee lasten omaehtoista leikkiä?" sekä "Miten toimintaympäristöillä tuetaan lasten omaehtoista leikkiä?". Koimme varhaiskasvattajan roolin tärkeänä tekijänä lasten hyvissä omaehtoisissa toimintaympäristöissä.

Vastauksia tutkimusongelmaan selvitimme varhaiskasvattajille tehdyn kyselylomakkeen avulla sekä lapsille toteutetun piirustushaastattelun kautta, jotka molemmat saivat sisältönsä tutkimuskysymyksistä. Tutkimustuloksista voi lukea, millaisia vastauksia tutkimuksen kautta selvisi ja johtopäätöksiin perehtymällä voi selvittää, mitä uusia ideoita tulokset tuottivat tutkimuspäiväkodille.

2 VARHAISKASVATTAJA OMAEHTOISEN LEIKIN OHJAAJANA

2.1 Varhaiskasvattajan rooli

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan keskeinen työtapana on leikki. Varhaiskasvattajien tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikuntaleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille sekä oppimiselle. Myös lorut, sanaleikit, laulut ja yhteiset hauskuutteluhetket lisäävät myönteistä ilmapiiriä sekä tukevat lasten oppimista ja hyvinvointia. Varhaiskasvattajien tulee turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla sekä huolehtia siitä, että jokainen lapsi pääsee osallistumaan leikkeihin oman osaamisensa mukaisesti. Varhaiskasvattajien kuuluu tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko ulkopuolelta tai olemalla itse siinä mukana. Kun varhaiskasvattajat ovat mukana fyysisesti ja psyykkisesti, se tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteita. On myös tärkeää havainnoida lasten leikkejä, sillä se lisää varhaiskasvattajien ymmärrystä lapsia kohtaan. Näin havaintoja voidaan hyödyntää leikkien ja toiminnan suunnittelussa. Jotta varhaiskasvattaja osaisi huomata lasten leikkialoitteita, sekä vastata niihin, tarvitaan herkkyyttä ja ammattitaitoa. (Opetushallitus 2016, 39.)

Koivunen (2009, 40) on sitä mieltä, että leikki-tilanteet vaativat aina varhaiskasvattajan valvontaa ja kasvattajan läsnäolo leikissä kasvattaa mahdollisuutta leikin ohjaamiseen ja riitatilanteiden selvittämiseen sekä lisää lasten turvallisuutta. Varhaiskasvattajien on myös erittäin tärkeää havainnoida leikkihetkiä, sillä niiden aikana hän oppii tuntemaan lapsia paremmin. Kun varhaiskasvattaja havainnoi lasten leikkiä, hän voi ehkäistä riitoja ennakoimalla ja ohjaamalla leikkiä. Vaikka omaehtoinen leikki tapahtuu paljolti lapsen ehdoilla, se vaatii kuitenkin varhaiskasvattajan läsnäoloa, ohjausta ja valvontaa. (Koivunen 2009, 40-41.) Kallialan (2012, 64) mukaan varhaiskasvattajan tulee olla valppaana, jotta hän näkee mitä ryhmässä tapahtuu ja osaa tällöin arvioida, milloin hänen täytyy puuttua aktiivisesti toimintaan.

Varhaiskasvattajien käsitykseen ohjaamisesta vaikuttavat sekä koulutus että työelämässä oppiminen (Särkkä 2012, 9). Varhaiskasvattajan läsnäoloa ja ohjausta tarvitaan, jotta lapset pystyvät pitkäjänteisempään leikkiin. Yli 3-vuotiaiden kanssa työskentelevien

varhaiskasvattajien rooli lapsen leikin eteenpäin viejänä painottuu innostamiseen, kannustamiseen, yhdessä tekemiseen sekä leikin edellytysten järjestämiseen. Varhaiskasvattajan oma kiinnostunut ja aktiivinen asenne näkyy lasten aloitteiden kuuntelemisena ja haluna jutella lasten kanssa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54-55.) Varhaiskasvattajan pitäisi myös suojella leikin vapaaehtoisuutta ja spontaanisuutta sekä oman toimintansa kautta edistää leikin pitkäkestoisuutta ja laatua kuitenkin niin, että lapset hallitsevat leikkiä. Varhaiskasvattajan tulisi siis toimia kolmessa roolissa, jotka kaikki osittain sisältyvät toisiinsa: edellytysten luoja, osallistuja ja havainnoitsija. (Kalliala 2009, 50.) Sensitiivisyys on myös merkittävä ominaisuus, mitä varhaiskasvattajalta vaaditaan, kun hän liittyy lasten leikkiin. Tärkeää on osata tunnistaa lasten leikki-ideat ja ohjata heitä kehittämään niitä eteenpäin, kuitenkin niin, ettei itse tyrkytä liaksi omia ideoitaan. (Kalliala 2009, 56.)

Reunamo (2014, 133-134) kertoo tutkimustuloskirjassaan, että Järvenpäässä oli selvitetty orientaatioprojektin avulla, millä keinoin ulkona tapahtuvaa ohjausta voisi lisätä siten, että otettaisiin silti huomioon lasten turvallisuus ja kunnioitettaisiin heidän itseohjautuvuuttaan. Ulkona toiminnalle on vähemmän rajoituksia, lapset liikkuvat runsaasti ja lisäksi ääntä voi käyttää vapaammin. Kääntöpuolena on varhaiskasvattajien ohjauksen vähäisyys. Kun varhaiskasvattajat eivät luo lapsille rikastavaa lähikehityksen vyöhykettä, jää leikeistä osa kehittymättä. Orientaatioprojektin ja samanaikaisesti työyhteisössä alkaneen Nuoren Suomen Vauhtia varhaiskasvatukseen -koulutuksen myötä keskustelu erilaisista mahdollisuuksista lisääntyi. Koulutuksen ansiosta varhaiskasvattajat tulivat tietoisemmiksi siitä, kuinka tärkeä osa liikkuvat ja leikkeihin osallistuvat aikuiset ovat jokapäiväisessä ulkoilussa ja liikkumisessa. Tämän myötä nousi erilaisia tapoja toteuttaa ulkoilua: kun ohjattuja leikkejä ja pelejä lisätään piha-alueelle ja ympäristöön, lapsi saa mahdollisuuden valita omaehtoisen leikin ja ohjatun tuokion väliltä. Jos jokaisella ryhmällä on oma ulkoiluaika, mahdollistaa se paremmin liikkumista. Näin lasten kiinnostus leikkeihin ja peleihin voi kasvaa. Pienessä ryhmässä liikkuminen voi myös helpottaa lasten tarpeiden huomioimista ja näin on helpompaa saada liikkeelle myös sellaiset lapset, joille liikkuminen ei ole luontaista.

Lapsiryhmässä yksittäisiä lapsia on tärkeää kannustaa roolinottoon, ja esimerkiksi nukkevaunuja työntävää lasta voi ohjata kysymällä: "Viekö se äiti vauvan ulos vaunuissa?" Pienen lapsen toimintaa säätelevät paljon vielä esineet ja esineiden avulla varhaiskasvattaja voi ohjata lapsia roolileikkeihin. Varhaiskasvattajan on siis tärkeää suunnitella mitä kaikkea leikkituloissa on näkyvillä. (Helenius & LummeLahti 2013, 79-80.) Ohjauksen

pitää antaa lapselle myönteisiä kokemuksia. Varhaiskasvattajan tehtävänä on tukea lapsen leikkialoitteita sekä innostaa lasta roolinottoon sopivissa tilanteissa. (Helenius & Lummelehti 2013, 82.) Leikin aikana tapahtuva ohjaus on esimerkiksi mukana leikkimistä, keskustelua lasten kanssa, vihjeiden antamista mielikuvituksen ja leikin laajentamiseksi sekä mallileikkimistä (Kalliala 2009, 53).

Varhaiskasvattajilla on vastuu ryhmän ryhmäytymisestä, ohjaamisesta ja toiminnan etenemisestä. Toiminnan järjestämisen perustana on aina pedagogiikka ja lapsiryhmän tarpeet. Varhaiskasvattajien tehtävänä on luoda myönteinen ilmapiiri, joka kannustaa lapsia leikkimään, tutkimaan ja oppimaan. (Järvinen & Mikkola 2015, 42.) Leikki yhdistää lasta ja varhaiskasvattajaa. Tutkimukset osoittavat, että lapsi arvostaa varhaiskasvattajaa, joka leikkii. Ruotsalaisen pedagogiikan professori Ingrid Pramling-Samuelssonin mukaan ”Lasten aloitteellisuus ja oppimismotivaatio vahvistuvat, kun varhaiskasvattaja luopuu auktoriteetista ja tulee mukaan yhteisen oppimisen ja tekemisen prosessiin, jossa leikki ja tutkiminen saavat enemmän huomiota kuin lopputulos”. (Järvinen & Mikkola 2015, 50.) Leikkiin osallistuminen voi tuntua varhaiskasvattajasta hankalalta, sillä leikki on ennakoimatonta, epämääräistä ja rajatonta, mikä hankaloittaa varhaiskasvattajan kykyä kontrolloida sitä. Tähän kuitenkin auttaa omien leikkitaitojen treenaaminen, sillä kun varhaiskasvattaja aidosti ymmärtää leikin merkityksen ja voivansa rikastuttaa sitä, siitä syntyy ammatillisen osaamisen tavoite. (Järvinen & Mikkola 2015, 50.) Ahosen (2017, 91-92) mukaan tutkimukset näyttävät, että lapset haluavat varhaiskasvattajan osallistuvan heidän leikkeihinsä. Varhaiskasvattajat eivät kuitenkaan välttämättä tunne, että osallistuminen olisi helppoa, miellyttävää tai edes mahdollista. Jotkut voivat ajatella, ettei leikkiin osallistuminen kuulu omaan työnkuvaan tai että se vie aikaa suunnittelutyöltä. Jotkut voivat myös pelätä rikkovansa lasten intensiivisen leikin, jos he osallistuisivat. Urhon ja Vehkalahden (2013, 102) mukaan varhaiskasvattajasta voi tuntua, että jos hän yrittää osallistua lasten leikkiin, hän vain pilaa sen tai alkaa hallita sitä. Varhaiskasvattajan rooli leikissä riippuu siis paljolti siitä, miten hän siihen itse asennoituu.

Reunamo (2014) on tutkinut tuettua leikkiä. Reunamo (2014, 66) määrittelee teoksessaan tuetun leikin seuraavasti: tuettu leikki on prosessi, jota lapsi ei saa aikaan yksin mutta jota aikuinen ei voi myöskään ennalta määrittellä, sillä lapsi tuottaa itse uusia sisältöjä lähikehityksen vyöhykkeellä. Tuettu leikki on siis samalla lapsen ja aikuisen jakama yhteinen kokemus.

Seuraavaksi kuvataan hänen tutkimustuloksiaan, jotka liittyvät varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Reunamo on ollut tutkimassa tuettua leikkiä taiwanilaisessa päiväkodissa

Taipein keskustassa, joka sijaitsee kerrostalon kolmannessa kerroksessa, eikä päiväkodilla ole lainkaan omaa pihaa. Lapset viedään retkelle tai puistoon pari kertaa kuussa. Päiväkodin tilat ovat pihaa lukuun ottamatta hyvät, joskin suomalaiseen tyyliin verrattuna täynnä tavaraa. Taiwanilaisessa päiväkodissa tuettua leikkiä oli tutkimusta tehdessä keskimäärin 17 prosenttia päivän toiminnasta. Kyseisessä päiväkodissa tuetun leikin käyttö oli hyvin tietoista ja siihen oli varattu aikaa päiväjärjestyksestä. (Reunamo 2014, 94.) Lasten sitoutuneisuuden määrä oli suurinta tässä päiväkodissa juuri tuetun leikin aikana. Myös omaehtoisessa ulkoleikissä lasten sitoutuneisuus oli suuri, vaikka sitä oli vain prosentti lasten toiminnasta, mikä tarkoittaa vain runsasta kahta minuuttia päivässä. Vahvan sitoutuneisuuden toimintaa oli myös ohjattu ulkotoiminta, mutta sitäkin oli toiminnasta vain 2,8 prosenttia, mikä tekee vajaat seitsemän minuuttia päivässä. On merkille pantavaa, että suorassa kasvatustoiminnassa lasten sitoutuneisuus on vähäisempi, vaikka varhaiskasvattajan rooli on toiminnassa merkittävä. Yhdistelmänä tuetun leikin suuri määrä ja pitkäaikainen toimintaan sitoutuminen on arvokas. (Reunamo 2014, 95.) Lasten tuetun leikin ajasta kului yli 40 prosenttia esineleikeissä, joka tässä tarkoittaa leikkiä leluilla, materiaaleilla ja välineillä, esimerkiksi hiekalla, paperilla tai keinussa. Tuetusta leikistä viidesosa kului erilaisten tehtävien teossa. Näissä esimerkkipäiväkodeissa olikin runsain määrin erilaisia välineitä. Tehtävän tulos saattoi olla esimerkiksi työ, paperityö, taidon harjoitus tai lorun opettelu. (Reunamo 2014, 96.)

2.2 Vuorovaikutus varhaiskasvattajan ja lasten välillä

Päiväkotimaailmassa käytetään termejä lapsilähtöisyys ja aikuisjohtoisuus. Päiväkodeissa lapset eivät voi johtaa toimintaa, vaan se on kasvattajien velvollisuus. Tavoitteellista olisi, että aikuisjohtoisuus liitettäisiin lapsilähtöisyyteen niin, että lasten on mahdollista tuoda omia ideoitaan esille ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin. Hyvän kasvatuksen yhtenä ehtona on rehellinen ja avoin vuorovaikutus lapsen ja varhaiskasvattajan välillä. Jos varhaiskasvattaja yrittää välttää vallankäyttöä, voi se johtaa vallankäytön piilomuotoihin, joka voi tuhota hyvän vuorovaikutuksen. (Kalliala 2009, 19-20.)

Kun ollaan lapsen kanssa vuorovaikutuksessa, tärkeää on katsekontakti. Sen takia on hyvä, että varhaiskasvattaja kyykistyy lapsen tasolle. Tällöin lapselle tulee tunne siitä, että häntä kuunnellaan ja hänen kertomaansa asiaa pidetään tärkeänä. Hyvä vuorovaikutus, hymy ja kosketus lapsen hoivaajan kanssa ovat hyväksi lapsen kehitykselle. Se kannattelee lasta koko elämän ja myös auttaa selviämään stressitilanteista. (Koivunen

2009, 47.) Varhaiskasvattajan äänensävy kertoo lapselle enemmän kuin pelkkä puhe, se voi tuoda ilmi, mitä varhaiskasvattaja ajattelee lapsesta tai työstään. Varhaiskasvattajan on hyvä ymmärtää omat tuntemuksensa, jotka voivat välittyä lapselle äänensävyn kautta. Jos varhaiskasvattaja puhuu paljon ja esimerkiksi käskyy lapsia usein, hän voi kokeilla muuttaa tätä toimintatapaa fyysisellä läsnäololla ja esimerkiksi kuvilla. Kun varhaiskasvattaja puhuu, hän toimii lapselle mallina, joten siksi puheen sisältöä ja esittämistapaa kannattaa tarkoin pohtia. (Koivunen 2009, 48-49.) Vuorovaikutuksessa varhaiskasvattaja voi monin tavoin ilmaista sitoutuneisuuttaan ja huolenpitoaan, esimerkiksi eleiden ja ilmeiden kautta, puheen ja äänettömyyden sekä liikkeiden avulla. (Kalliala 2009, 31.) Vuorovaikutustilanteet päiväkodeissa ovat erittäin tärkeitä, sillä niissä kehittyvän lapsen kyky säädellä omaa toimintaa ja tunteita. Päiväkotiryhmiä on paljon erilaisia ja yksi merkittävä ero on siinä, että ryhmissä, jotka ovat rauhallisia, varhaiskasvattajat ovat jatkuvasti läsnä lasten toiminnassa. (Koivunen 2009, 50-51.)

Sekä tutkimukset että arkihavainnot osoittavat, että varhaiskasvattajat tekevät pienemmän osan työstään lasten kanssa kuin ilman heitä tai heitä varten. Moni varhaiskasvattajista vaikuttaa kyllästyneeltä etenkin silloin, kun lapset eivät suoranaisesti vaadi heiltä mitään. Kun lapset näyttävät löytävän itse tekemistä, varhaiskasvattajat katsovat, että heidän tehtävänsä rajoittuu lasten silmällä pitämiseen. Varhaiskasvattajat ovat usein poissaolevia tällaisina hetkinä: he voivat vaipua omiin ajatuksiinsa, poistua paikalta järjestämään jotakin asiaa, vetäytyä tietokoneen ääreen tai ryhtyvät soittamaan puheluita, jotka voisivat odottaa. He osallistuvat leikkeihin harvoin, eivätkä lapsetkaan juuri lähesty varhaiskasvattajia ilman avuntarvetta. Näyttää siltä, ettei varhaiskasvattajilla ole lapsille mitään sanottavaa. Varhaiskasvattajilla on taipumusta harrastaa ”sosiaalisia taukoja” irtautumalla vuorovaikutuksesta. Muiden varhaiskasvattajien kanssa kommunikointi on nimittäin useammille heistä yksinkertaisesti helpompaa kuin heittäytyä intensiiviseen kanssakäymiseen pienten lasten kanssa. (Kalliala 2012, 53.)

Vuorovaikutustaidot kehittyvät sen mukaan, miten lapsi on kokenut vuorovaikutuksen toteutumisen aikuisen kanssa. Vuorovaikutustaitoihin kuuluvat kommunikointi, ongelmanratkaisu sekä yhteisölliset taidot. Lapsella sosiaaliset taidot kehittyvät 3-6 -vuotiaana nopeasti. (Koivunen & Lehtinen 2016, 174-175.) 3-4 -vuotiaana lapsen sosiaaliset taidot alkavat kehittyä eikä yhteisleikki vielä aina onnistu. Tässä iässä lapsi kuitenkin kaipaa kavereita leikkiinsä enemmän, mutta vasta lähempänä neljää ikävuotta lapsen on helpompaa esimerkiksi jakaa lelujaan. 4-5 -vuotiaana sosiaaliset taidot ovat kehittyneet entistä paremmiksi ja ystävyyssuhteet ovat alkaneet vakiintua. Viisivuotias nauttii muiden

seurasta ja lapsi kykenee ottamaan muiden lasten tunteet ja toiveet huomioon. Lapset arvioivat omia kykyjään, vertailevat itseään toisiin ja yleensä myös vanhempia lapsia ihannoidaan. (Koivunen & Lehtinen 2016, 176.) Vuorovaikutuksen kehittymiseen vaikuttavat hyväksyntä ja torjunta. Jos lapsi kokee hyväksyntää vertaisryhmässä, se lisää ja vahvistaa hänen vuorovaikutustaitojaan. (Koivunen & Lehtinen 2016, 176-177.)

Varhaiskasvattaja on alkuunpanija ja osallistuja sekä välttämätön voima, joka virittelee tavoitteellisesti hänen ja lasten keskinäisiä myönteisiä suhteita. (Helenius & Lummelahti 2013, 56-57.) Varhaiskasvattajien vuorovaikutus on lasten kanssa usein ystävällistä ja korrektia, mutta välineellistä. Työskentelytapana se voi johtaa rutiinomaiseen hoivaan, jota leimaa eräänlainen neutraali ammatillisuus ja laimea myötämielisyys. Pienemmät lapset ovat herkkiä aistimaan tilanteen perustunnelman. Mikäli ilmapiiri on turvallinen ja rohkaiseva, lapsi kykenee ottamaan käyttöön kaikki voimavaransa ja kykynsä. Varhaiskasvattaja, joka on etäinen ja ilmeetön, sen sijaan sammuttaa lapsen halun ottaa häneen kontaktia. Hyväntahtoisen, viisaan ja lämpimän varhaiskasvattajan läsnäolo merkitsee arvaamattoman paljon lapsen kehityksen edistämisen ja mahdollistamisen kannalta, sillä lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön, toisten lasten ja etenkin lapsesta huolehtivien varhaiskasvattajien kanssa. Siksi varhaiskasvattajilta vaaditaan sataprosenttista fyysistä ja henkistä läsnäoloa. Vetäytyvät varhaiskasvattajat puolestaan toimivat tavalla, joka suorastaan estää lapsen suotuisaa kehitystä. Toisinaan suomalaisessa varhaiskasvatuksessa kuultu iskulause, ”olemme onnistuneet, kun olemme kyenneet tekemään itsestämme tarpeettomia”, on vakava erehdys. Jos lasten luopuminen aikuiskontakteista tulkitaan olevan varhaiskypsää itsenäisyyttä eikä aiheellista pettymystä vuorovaikutuksesta vetäytyviä varhaiskasvattajia kohtaan, seuraukset ovat kauaskantoisia. (Kalliala 2012, 54-55.)

Jokainen varhaiskasvattaja on erilainen. Jokaisella on omat ominaisuudet, vahvuudet ja kehittämisen kohteet, jotka vaikuttavat siihen, millainen varhaiskasvattaja ja henkilö on. Varhaiskasvattajan on hyvä tiedostaa omat persoonalliset piirteensä, sillä niin hän kykenee arvioimaan ja kehittämään omaa persoonallisuuttaan. Varhaiskasvattajan tulee tietää omat vuorovaikutustaitonsa sekä hänen on tunnettava oma oppimiskäsityksensä ja niiden vaikutus lapseen, jotta hän pystyy arvioimaan lapsen vuorovaikutustaitoja sekä oppimista. Se, miten varhaiskasvattaja toimii ryhmässä vaikuttaa suuresti lasten käyttäytymiseen niin myönteisesti, kuin kielteisestikin. Esimerkiksi, jos varhaiskasvattaja on rauhallinen, omaa hyvän vuorovaikutuksen ja keskittyy lapseen, tämä luo ryhmään turvallisen ilmapiirin. Ihanteellinen päiväkotiympäristö on sellainen, jossa kaikki varhaiskasvattajat

ovat mukana ja läsnä koko ajan lasten leikeissä ja toimissa. He ovat jatkuvasti tietoisia siitä, mitä joka ryhmässä tapahtuu ja mitä lapset tekevät. He eivät liikaa sekaannu lasten tekemisiin, mutta osaavat tarvittaessa ohjata heidän leikkejään ja kunnioittavat lasten tekemiä valintoja. Varhaiskasvattajat muistavat kehua ja kannustaa lasta silloin, kun siihen on aihetta sekä puhua selkeällä ja rauhallisella äänellä, käyttäen sanoja, jotka lapsikin ymmärtää. (Koivunen 2009, 122-123.)

Varhaiskasvattajan omat asenteet vaikuttavat merkittävästi siihen, millainen laatu vuorovaikutuksella on sekä siihen, millaisena hän näkee lapsen. Kun varhaiskasvattaja tutustuu syvällisesti, esimerkiksi vaikeuksia omaavaan lapseen yksilönä, vaikuttaa se siihen, mitä tunteita lapsi herättää. Omia tunteita ja asenteita arvioimalla voi pystyä muuttamaan kielteiset ajatukset myönteisiksi. Tämä muutos näkyy myös varhaiskasvattajan käytöksessä sekä siinä, miten hän lapsen kanssa työskentelee. (Koivunen 2009, 124-125.) Jotta varhaiskasvattaja olisi lapsille ”elävää seuraa”, hänen tulisi olla leikkimielinen ja eloisa. Hänen pitäisi myös osata iloita siitä, että hän saa olla osallisena lapsen kasvu-prosessin tukemisessa. (Kalliala 2009, 30.) Varhaiskasvattajan oma persoona on tärkeä työkalu, mutta hänen täytyy oppia erottamaan ammatillisuuden ja persoonan käyttäminen. Varhaiskasvattajan tulee olla jokaisessa tilanteessa oikeassa roolissa. Ammatillisen työotteen ja suhtautumisen avulla varhaiskasvattaja pystyy erottamaan työhön kuuluvat haasteet eikä suhtaudu niihin henkilökohtaisella tasolla. Esimerkiksi vanhemman palaute voi loukata varhaiskasvattajaa henkilökohtaisesti, mutta ammatillinen suhtautuminen auttaa ymmärtämään, että sellaiset tilanteet kuuluvat työhön, eikä niiden kuuluisi rasittaa tunne-elämää. Varhaiskasvattajan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat muun muassa: hyvä fyysinen ja psyykinen sietokyky, joustavuus, hyvä tilannetaju sekä sensitiivisyys. (Koivunen 2009, 129-130.)

Jokaisella varhaiskasvattajalla on myös omat varjonsa, sillä jokainen on keskeneräinen. Varhaiskasvattaja ei ole mikään yli-ihminen, vaikka joskus hän voi tällaisia odotuksia kohdatakin. Jos varhaiskasvattaja itse tai hänen perheensä on kokenut joitakin ongelmia ja ne ongelmat on selvitetty, se lisää varhaiskasvattajan ymmärrystä lapsia ja heidän perheitään kohtaan. Omien varjojen tunnistamisesta on paljon hyötyä: on helpompaa käsitellä perheen ja lapsen pahoinvointia ja kärsimyksiä, ymmärrys perheitä kohtaan lisääntyy sekä perheiden elämäntapojen arvostelulta vältytään. Varhaiskasvattajan on hyvä tiedostaa omat lapsuuden kokemuksensa, sillä ne vaikuttavat jollakin tavalla koko elämän ajan. Omat varjot vaikuttavat usein myös siihen, millaisen roolin varhaiskasvat-

taja työyhteisössä omaksuu. (Koivunen 2009, 126-127.) Kalliala (2006, 20-22) on kirjoittanut varhaiskasvattajan kolmesta ammatillisesta kiusauksesta. Ensimmäinen niistä on aikuisseuran vastustamaton houkutus, joka tarkoittaa sitä, kun työntekijät vetäytyvät siivuun keskenään, kun pitäisi olla lasten kanssa. Toinen on syiden ja selitysten hakeminen itsensä ulkopuolelta, jolloin voidaan käyttää lauseita ”jokaisella on joskus huono päivä” ja ”ei sitä aina jaksa”, joiden avulla tehdään kaikista varhaiskasvattajista niin sanotusti syyttömiä. Voidaan syyttää esimerkiksi liian suurta lapsiryhmää toimimattomuudesta. Kolmas on moraalisten kannanottojen karttaminen, jolloin varhaiskasvattaja ei esimerkiksi puutu kiusaamiseen tai vaadi sääntöjen noudattamista tai selvitä lasten välisiä risiiritilanteita. Tällöin varhaiskasvattaja ei ilmennä hyvää ja pahaa tai oikeaa ja väärää. Niiden ymmärtäminen edellyttääkin varhaiskasvattajalta syvällistä itsetutkiskelua sekä työyhteisön moraalisen työskentelyn arviointia. (Kalliala 2006, 20-22; Koivunen 2009, 126-128.)

3 LEIKKI JA SUOTUISAT TOIMINTAYMPÄRISTÖT

3.1 Leikki ja omaehtoinen leikki

Lapsi kehittyy leikin avulla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Leikkiessä lapsi käyttää luovuutta, kehittää ongelmanratkaisutaitoaan sekä hyödyntää omia kokemuksiaan leikin kulussa. (Koivunen 2009, 40.) Lev Vygotskin (1896-1934) kehittämä leikkiteoria, jonka keskiössä on tietoisuus, perustuu siihen, miten lapsi voi leikin avulla kehittää tietoisuuttaan maailmasta. Leikissä kehittyvät lapsen tahto, tunne ja ajattelu. Leikki ilmaisee kokonaisvaltaisesti lapsen motorisia, sosiaalisia ja tiedollisia taitoja. (Koivunen & Lehtinen 2016, 162-163.) Vygotski on kertonut, että leikki syntyy lapsen tarpeista ja haluista; sen tarkoitus on siis toteuttaa lapsen toiveita (Mikkola & Nivalainen 2009, 54). Tapa, jolla leikkiin suhtaudutaan, määrittää sitä, minkälaiseksi ilmiöksi leikkiminen päiväkodissa kehittyy (Ahonen 2017, 94). Leikissä saadaan kokemuksia ja oivalluksia; se auttaa kuvittelemaan, neuvomaan ja ymmärtämään muita. Leikin kautta lapsi käsittelee maailmaa ja oppii itsestään. Esimerkiksi ohjatun leikin avulla voi koettaa kehittää lasten ongelmanratkaisutaitoja tai sosiaalisia taitoja, mutta jokainen lapsi kokee leikin eri tavalla ja kerää siitä itselleen sopivat kokemukset ja taidot. (Urho & Vehkalahti 2013, 9-10.)

Leikissä lapset pystyvät vaikuttamaan tilanteisiin ja luomaan toimintaa. Silloin he saavat vapaasti vaikuttaa ja käyttää myös valtaa, kun muualla tätä mahdollisuutta ei välttämättä ole. Leikki ja oppiminen kulkevat käsi kädessä: ”Leikki on mielentila, jossa oppimista ei voi välttää”. Leikin kautta pystyy loistavasti tukemaan lapsiryhmän sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä yhteisöllisyyttä. Lapselle tärkeintä on leikkeihin mukaan pääseminen sekä osallisuus. Leikkiminen on lapsille tärkeämpää kuin mitkään varhaiskasvattajien tekemät suunnitelmat toiminnan sisällöistä ja tavoitteista. (Järvinen & Mikkola 2015, 46, 48, 50.) Leikin voidaan sanoa olevan tarpeeksi hyvää silloin, kun se on lapselle merkityksellistä ja tärkeää. Varhaiskasvattajan havainnointia tarvitaan myös siksi, että silloin hän näkee lapselle merkitykselliset asiat. Leikki on lapsille tärkeää ja sen takia sitä kuuluu arvostaa. Jos varhaiskasvattaja osaa havainnoidessaan arvostaa leikkiä, hän helpommin huomaa leikin taidon ja sen merkityksen lapsille. (Urho & Vehkalahti 2013, 19-20.)

Hintikka ym. (2004, 45) on kiteyttänyt omaehtoisen leikin merkityksen seuraavasti: aikuinen, joka ymmärtää omaehtoisen leikin tärkeyden lapselle, tietää että omaehtoinen leikki

on elinehto lapsen tasapainoiselle elämälle ja kasvulle. Omaehtoinen leikki on luovaa leikkiä, johon lapset keksivät itse sisällön ja muodon. Siinä lapset muuntavat arjen tapahtumia leikkiin sopiviksi omien kokemusten, elämysten, käsitysten ja konkreettisten tietojensa pohjalta. Omaehtoisessa leikissä ei voida sanoa lapsen kopioivan arkea, vaan pikemminkin tulkitsevan sitä. Leikkiessään omaehtoisesti lapset ilmaisevat keskinäisiä suhteitaan, ajatuksiaan, asenteitaan, toiveitaan, tunteitaan ja pyrkimyksiään. Kun lapsi leikkii, hän muodostaa kuvaa todellisuudesta ja analysoi todellisuutta mielikuvituksessaan. Lapset tarvitsevat leikkitovereita luodakseen vastavuoroisia rooleja. Niitä voivat tosin joskus korvata leikkikalut tai kuvitellut hahmot. Omaehtoisen leikin aiheeksi lapset valitsevat yleensä teeman, joka on heille itselleen läheinen ja tärkeä. (Hintikka ym. 2004, 41.)

Leikkitaidot ovat välttämättömiä, jotta lasten väliset suhteet voivat muodostua. Leikkitaitojen perusteella lapset luovat suhteita toisiin lapsiin. (Helenius & Lummelahti 2013, 90.) Leikkitaitojen avulla lapselle kehittyvät vapaa ja luova oppiminen, jotka heijastuvat tulevaisuudessa myös koulussa oppimisessa (Koivunen & Lehtinen 2016, 166). 4-5 -vuotiaana lapsi alkaa ymmärtää, että kaverin ajatukset ja mielikuvat ovat erillään ja erilaisia kuin heidän omansa. Tutkimukset osoittavat, että 5-8 -vuotiaana lapsen leikkitaidot ovat ”parhaimmillaan”, eli esimerkiksi mielikuvitus on rikasta, osataan neuvotella ja kehittää leikkiä entistä itsenäisemmin. (Järvinen & Mikkola 2015, 51.) Lasten leikkitaidot voivat vaihdella ja joitakin lapsia täytyy opettaa leikkimään. Varsinkin lapset, joilla on kielellisiä ongelmia tai keskittymisvaikeuksia, vaativat varhaiskasvattajan ohjausta leikkitilanteissa. (Koivunen, 2009, 41.) Kun varhaiskasvattaja leikkii lasten kanssa tai luo leikille pohjaa, se sekä tukee lasten leikkitaitoja, että voi saada aikaan pitkäkestoisia, lasten omia leikkejä. Varhaiskasvattaja voi tukea leikkiä myös niin, että hän tarjoaa leikille sopivat olosuhteet, välineet, tilaa ja aikaa. Omaehtoista leikkiä ei kahlehti se, että leikkiä tuetaan, virikkeitä tarjotaan tai leikkitaitoja harjoitellaan yhdessä. Kun leikki on aloitettu yhdessä varhaiskasvattajan ja lasten kanssa, se vaivattomasti jatkuu lasten omana, omaehtoisena leikkinä. Varhaiskasvattajan ei tarvitse hallita tai kontrolloida leikkiä, vaan hänen tulee olla valmis heittäytymään ja osallistumaan leikkiin. (Urho & Vehkalahti 2013, 8-9.)

Omaehtoista leikkiä sanotaan lapsen päivän keskeiseksi sisällöksi. Omaehtoinen leikki on lapselle luontainen tapa toimia ja siksi lapsi leikkii aina, kun hän saa siihen mahdollisuuden. Lapsella on leikkimiseen sisäinen motivaatio. Toiminta sellaisenaan riittää jo motiiviksi. Omaehtoinen leikki tuottaa flow-kokemuksen lapselle, jossa ihminen pääsee

äärimmäisen keskittyneeseen tilaan. Tuohon tilaan päästessä eivät yleensä ympäristön ärsykkeetkään häiritse. (Karling ym. 2009, 200-201.) Lasten mielikuvitusleikit voivat veyä päiviin, viikkoihin ja jopa vuosien pituisiksi. Pitkät mielikuvitusleikit mahdollistavat uusien maailmojen luomisen, joissa ovat omat rituaalit ja kulttuurit. Pitkäkestoinen leikki antaa sellaisen elämyksen, jota voi verrata jopa ulkomaan matkaan. (Urho & Vehkalahti 2013, 75.)

Ei ole lainkaan ihmeellistä, että lapsi oppii paljon juuri leikissä, joka on lapsen omaehtoista toimintaa, koska oppimisessa olennaisia ovat oppijan omat pyrkimykset ja oma mielenkiinto. Tutkimuksissa on muun muassa todettu, että lapsi muistaa kaupasta ostettavien tavaroiden listan paremmin omaehtoisessa leikissä kuin pelkältä sanalistalta, jonka sanojen taakse ei kätkeydy mitään merkitystä. (Karling ym. 2009, 201.) Jos kuitenkin lapset yritetään saada oppimaan tavoitteellisia asioita leikin avulla, kyse ei ole enää omaehtoisesta leikistä. Varhaiskasvattajan on tärkeää ymmärtää lapsen mielikuvituksen avautuminen, sillä muutoin hän voi vahingossa nopeuttaa lapsen kehitystä korvaamalla omaehtoisen leikin varhaisemmalla opetuksella. (Hintikka ym. 2004, 56.) Lapset voivat myös oppia olemaan leikkimättä, jos siihen ei anneta aikaa eikä mahdollisuuksia. Varhaiskasvattajien tulee ymmärtää, ettei leikki ole vain toimintatuokio muiden joukossa, koska tällöin lapset eivät välttämättä saa pitkäkestoisen leikin kokemusta lainkaan. Joissakin päiväkodeissa, se mitä kutsutaan omaehtoiseksi leikiksi, voikin arjessa näkyä tiukasti kontrolloituna ja rajattuna. Jos päiväkodin arki on liiaksi suunniteltua ja järjestettyä, ei jää aikaa lasten tutkivalle, omaehtoiselle leikille, vaan leikit voi joutua valitsemaan hyvin nopeasti ja pysymään siinä, mitä on valinnut. (Järvinen & Mikkola 2015, 48.) Leikkiä ei voi aina ohjata ”ylhäältä” varhaiskasvattajan näkökulmasta. Leikki ei ole myöskään järjestelmällistä, siistiä tai aikataulutettua ja se voi helposti jäädä muiden toimintojen jalkoihin. Varhaiskasvattajat eivät saa olettaa, että lapsethan leikkivät sitten vapaa-ajallaan, sillä niin ei välttämättä tapahdu. (Urho & Vehkalahti 2013, 11.)

Sanotaan, että nykyään lapsen ajasta suurin osa on ohjattua eikä monilla lapsilla ole juurikaan mahdollisuuksia omaehtoiseen leikkiin ryhmässä. Koska lapset usein kuluttavat aikaa joko aikuisen kanssa, ohjatussa toiminnassa tai itseksensä, heidän voi olla hankalaa ryhtyä leikkimään keskenään. Lasten omaehtoisella leikillä on silti hyvin suuri rooli lapsen sosiaalisten taitojen, empatian, itsetuntemuksen ja luovuuden kehittymisessä. Ohjatussa leikissä varhaiskasvattaja voi edistää niitä taitoja, joita lapsi tarvitsee omaeh-

toisessa leikissä. Varhaiskasvattaja siis vahvistaa turvallista leikki-ilmapiiiriä sekä ryhmähenkeä. Ohjatut leikkituokiot tukevat osaltaan ryhmän välistä luottamusta ja auttavat myös lapsia huomaamaan toisten lasten hyviä puolia. (Urho & Vehkalahti 2013, 83-84.)

Omaehtoisella leikillä on oma merkityksensä ja paikkansa, mutta se ei ainoastaan riitä lapsen leikin kehittymiselle. Yksi omaehtoisen leikin hyvä puoli on se, että lapsilla on mahdollisuus itsenäiseen leikkiin ilman keskeytyksiä. Omaehtoisen leikin aikana suomalaisessa päiväkodissa lapset tosin saavat melko vähän huomiota varhaiskasvattajalta. Tämä ei kuitenkaan ole vain huono asia, sillä lasten sitoutuneisuus omaehtoiseen leikkiin on usein sitä vahvempaa, mitä kauempana varhaiskasvattaja on. Tuetun leikin hyvä puoli on, että varhaiskasvattaja on aktiivisena mukana toiminnassa lapsen kanssa, jolloin hän ymmärtää lasten prosesseja paremmin ja voi näin myös paremmin tukea lapsen toimintaa. Tuetulla sisäleikillä on runsaasti positiivisia yhteyksiä muuhun lasten toimintaan päiväkodissa. Lapset leikkivät enemmän myös sitoutunutta sääntöleikkiä ryhmissä, joissa on runsaasti tuettua leikkiä. Näissä ryhmissä vuorovaikutus on myös avoimempaa ja lapset ovat sitoutuneempia toimintaan. Runsaan tuetun leikin ryhmissä ruokailu ja perushoitokin tapahtuvat sujuvammin. Suomessa varhaiskasvattaja osallistuu siis melko vähän lasten mielikuvitusmaailmojen rakentamiseen. Reunamokin on sitä mieltä, että varhaiskasvattajan rooli voisi olla tässä suurempi, ja tukea voisi antaa etenkin lapsille, joilla roolileikkitaidot eivät ole kovin kehittyneitä. Tuetun leikin aikana lapsen ja varhaiskasvattajan välille muotoutuu paljon tilanteita, joissa lapset ja varhaiskasvattajat työskentelevät ilman ennalta määrättyä lopputulosta. (Reunamo 2014, 84.)

Omaehtoiset luovat leikit luokitellaan myös leikin lajeihin. Tässä luokittelussa omaehtoiisiin luoviin leikkeihin kuuluvat roolileikki, näytelmäleikki ja nukketeatteri. (Karling ym. 2009, 204.) Roolileikistä nostetaan seuraava teoriapätkä, sillä sitä pidetään kaikkien luovien leikkien perustana. Roolileikissä lapsi tulkitsee omalla tavallaan elämää. Roolileikille on ominaista, että lapsi jäljittelee jonkin toisen henkilön toimintoja. Kyse ei ole mekaanisesta matkimisesta vaan asioiden luovasta yhdistelystä. Leikissä jotakin roolihaikmoa voidaan pitää niin tärkeänä, että lasten voi olla joskus vaikea sopia rooleista. Lapsi, joka on neljän tai viiden vuoden ikäinen, on kiihkeimmässä roolileikkivaiheessa. Roolileikkiin voi kuulua vastavuoroiset roolit tai siihen voi sisältyä toimintaa, johon ei kuulu varsinaista vastapuolta. (Karling ym. 2009, 205-206.)

3.2 3-5 -vuotiaan lapsen kehitys leikissä

Jotta leikkiä voisi tukea ja leikkiympäristöjä suunnitella, edellyttää se leikin tarkkaa havainnointia sekä tietoa lasten leikin kehitysvaiheista ja kiinnostuksen kohteista (Urho & Vehkalahti 2013, 19-20). Piaget jakaa kehityksen neljään eri vaiheeseen. Kehitysvaiheiden omaksumisjärjestys on kiinteä siten, että edellisen vaiheen toimintojen sisäistäminen on edellytys uuteen kehitysvaiheeseen siirtymiselle. (Nurmi ym. 2014, 24.) Piaget'n teoria on nimeltään vaiheteoria. Kehitysvaiheet ovat hierarkkisia ja jokaista vaihetta määrittävä kehityskulku osoittaa laadullista muutosta (ks. Esim. Piaget & Inhelder 1977; Piaget 1988). Vaiheissa on hierarkkisesti rakentuvia askelmia, jotka johtavat jäsentyneeseen kokonaisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että tietorakenteet käyvät läpi muutoksia, joiden seurauksena lasten ajattelu on erilaista kuin aikuisten ajattelu. (Karila ym. 2001, 160.)

Konstruktivismi tarkoittaa Piaget'n teoriassa sitä, että lapsen nykyiset tietorakenteet tulevat vähitellen entistä jäsentyneemmiksi eli kehittyvät ja toisaalta sitä, että lapsi pyrkii tulkitsemaan tilanteita jo hallitsemiensa ajatusmallien ja niistä muotoutuneiden tietorakenteiden varassa (De Lisi & Golbeck 1999; Karila ym. 2001, 159). Piaget'n mukaan (Piaget & Inhelder 1977; Piaget 1988) orgaaninen kasvu ja kypsyminen määrittävät lapsen kehitystä, mutta lapsi myös itse rakentaa omaa käsitystä ja ymmärrystä maailmasta ympäristönsä kanssa toimiessaan (Karila ym. 2001, 159).

Korvaavia välineitä leikissään käyttäessään oikeiden sijasta, lapsi samalla tarkastelee esineistä esiin niiden olemusta, joka tiivistyy käsitteeksi. Mennessään kouluun lapsi siirtyy suorasta toiminnasta käsittelemään asioita pääasiassa käsitteiden välityksellä. Leikki tuottaa siihen valmiuksia. On tärkeää, että lapsille tehdään mahdollisuus vapaaseen leikitilan, tilanteen ja välineistön määrittämiseen, jolloin kieli alkaa vähitellen osittain korvata toimintoja ja välineitä sekä omat henkiset kyvyt pääsevät leikkiryhmässä maksimaaliseen käyttöön. Tärkein on kysymys siitä, miten oppimisen motivaation edellytykset syntyvät lapselle. (Hakkarainen 1990; Kallonen-Rönkkö 1992; Helenius 1993, 66-68.) Laajamittaisesti voisi puhua tehtäväorientaatiosta. Siitä, miten leikin kuluessa syntyy tarve tehdä jotakin oikeasti: suorittaa työ alusta loppuun ja saada aikaan näkyvä tulos. Esimerkiksi roolileikissä voi syntyä halu tehdä jotakin oikeasti tai tietää, miten jokin asia todella on. Tämän varmistaminen ja asian oikean laidan selvittämisen mahdollistaminen on yksi varhaiskasvattajan tehtävistä, mutta sen tulee tapahtua siten, ettei se häiritse itse leikin kulkua. (Helenius 1993, 66-68.)

Kahden ja kolmen vuoden iässä lapsi tarvitsee leikkiinsä vanhemman tai varhaiskasvattajan tukea. Pelkästään aikuisen turvallinen läsnäolo vapauttaa lapsen omiin toimiinsa. Varhaiskasvattajan läsnäoloon liittyy mahdollisuus saada tarvittaessa apua ja myös tunnustusta, kun lapsi on saavuttanut jotakin itselle merkittävää. Pienempien oman leikin voi tyrehdyttää varhaiskasvattajien lähteminen huoneesta tai sekin, että varhaiskasvattajat intensiivisesti keskustelevat keskenään. Päiväkodissa juuri esittävään leikkiin siirtymässä oleville lapsille pitäisi varmistaa rauhallinen leikkipaikka, sillä leikki keskeytyy herkästi. (Helenius 1993, 35.) Leikin kehittymisen kannalta on mieluista, jos lapsi voisi liittää uutta ainesta aiempiin leikkimielikuvuihinsa. Mielikuviin ja esinekäsittelyyn tukeutuva leikki muuttuu kolmannen ikävuoden vaiheilla siten, että lapsi alkaa nimetä roolinsa. Tämä kertoo siitä, että lähestytään seuraavaa leikin vaihetta. (Helenius 1993, 35-36.) Roolileikkiin siirtymiseen kuuluu edellytyksiä, joita ovat: lapsen on mahdollista irrottautua havaittavasta tilanteesta, käyttää korvaavia esineitä, ketjuttaa toimintoja sekä erottaa kohteiden ominaisuuksia ja suhteita siten, että niitä voidaan kuvata leikin toiminnassa. (Fein 1981; Helenius 1993, 36.)

Pentti Hakkarainen (1990) tiivistää aiempaa teorianmuodostusta ja perustelee roolin merkitystä: kuviteltu tilanne ja myöhemmin mukaan tuleva rooli antavat uuden mielekkyyden esinetoiminnoille (Helenius 1993, 36). Lapsi leikkii siis 2-3 -vuotiaana ensin yksinään tai rinnakkain toisen lapsen kanssa. Leikki on yleensä lyhytjänteistä ja leikissä lapsi matkii muita lapsia. Vähitellen toiminnalliset leikit alkavat muuttua rakenteluleikeiksi ja leikki alkaa olla suunnitelmallisempaa. Mielikuvitus ja ajattelu saavat leikin muuttumaan mielikuvitusleikeiksi ja symbolileikeiksi. (Koivunen & Lehtinen 2016, 168.) Roolileikki on varhaislapsuuden tärkein ja lähdekirjan kirjoittamisen aikaan käytännön kasvatustyössä ehkä vähiten ymmärretty leikin muoto. Esinetoiminnot luovat tämän leikin vaiheen perustan, joka muovautuu uudelleen sosiaalisen yhteistoiminnan kontekstissa. (Helenius 1993, 36.) Lapsi joka esittää roolia, kykenee erottamaan jonkin henkilön tunnusmerkit ja teot osaksi tätä henkilöä ja pystyy asettumaan toisen rooliin. Roolin ottaminen merkitsee myös oman toiminnan erottamista kohteen toiminnasta. Ensimmäisen itsenäisen roolin nimeämisen jälkeen lapsi alkaa yhä useammin määritellä sen roolin, jota hän aikoo leikkiä. (Helenius 1993, 37-38.)

Esioperationaalinen vaihe kestää kahdesta ikävuodesta seitsemään. Tällöin kehittyä etenkin symbolien hallinta, kuten sanaston oppiminen, mikä avaa lapsille uusia mahdollisuuksia hyödyntää aikaisempia kokemuksia. Piaget uskoi monien symbolien perustuvan mentaaliseen jäljittelyyn ja niiden sisältävän sekä visuaalisia kuvia että kehollisia aistimuksia. Symbolifunktio näyttäytyy viivästettynä jäljittelyinä, symbolisena leikkinä, graafisina kuvina eli piirroksina ja mielikuvina, jotka ilmenevät sisäistettynä jäljittelyinä ja kielenä, jonka avulla voidaan palauttaa sanallisesti mieleen aikaisempia tapahtumia. (Karila ym. 2001, 161.) Nelivuotiaana kyetään aikaisempaa selvästi vivahteikkaampaan vuoropuheluun vastaleikkijöiden kanssa ja leikin toiminnot siirtyvät entistä enemmän kielelliselle tasolle. Aletaan siirtyä tilanteeseen, jossa kielellisesti välitetty leikin idean kehittäminen alkaa edeltää tekojen suorittamista. Saman ikäisenä mielikuvitus vilkastuu ja leikeistä tulee pitkäkestoisempia. Kieli korvaa osan operaatioista, jolloin leikkiin mahtuu runsaasti uutta sisältöä. (Helenius 1993, 37-38.) On syytä huomioda, että vaikka lasten ajattelussa on tähän vaiheeseen tultaessa tapahtunut laadullista kehitystä, heillä on silti vielä puutteita loogisessa päättelyssä. Esioperationaalisessa vaiheessa lapsen ajattelua kuitenkin leimaa vielä sidonnaisuus havaintoihin, palautettavuuden puute ja egosentrisyys. Esimerkiksi palautettavuuden puute estää lasta ymmärtämästä yhteen- ja vähennyslaskun vastaavuuden. (Karila ym. 2001, 161.)

Lapsi joka siirtyy roolileikkiin, leikkii hyvin mielellään hieman vanhempien lasten kanssa, joilla on jo enemmän yhteisleikin taitoja, ja omaksuu heiltä malleja omaan leikkiinsä. Varhaiskasvattaja voi tukea roolileikkiin kurkottavaa lasta kiinnittämällä hänen huomionsa niihin velvoitteisiin, jotka kuuluvat tiettyyn rooliin. Lapsen itsensä valitsema rooli on lapselle aina hyvin merkitsevä. Samalla tavalla kuin lapsen piirustukset, roolivalinnat ilmentävät hänen kokemuksiaan ja kehittyvää identiteettiään. Roolileikkeihin järjestetään harvoin selkeitä lisävälineitä, jotka ohjaisivat rooliin. Empiiriset havainnot osoittavat tyttöjen leikkivän enemmän roolileikkejä kuin poikien. Roolileikeissä kuitenkin harjoitellaan asettumista toisen asemaan, toisen huomioonottamista sekä rikasta kielellistä ilmaisua. (Helenius 1983; Hutt, Tyler, Hutt, Christopherson 1989.) Myös pojille on olennaista valmistaa esimerkiksi rooliasuja, viittoja, hattuja, jotka houkuttelevat pientä maailmanvalloittajaa mielikuvitusmaahan (Helenius 1993, 39-40). Pojat puolestaan rakentelevat tyttöjä enemmän. Rakenteluleikeissä pojat opettelevat hallitsemaan avaruudellisia suhteita ja saavat määrään liittyville käsitteille todellista pohjaa sekä taitoja, jotka olisivat hyödyksi myös tytöille. Tytöt kiinnostuvat kyllä rakentelusta, jos heille annetaan innokkeita ja itseään kiinnostavaa pienvälineistöä lisämateriaaliksi. (Helenius 1993, 40.)

Lapset ovat herkkiä havaitsemaan leikkijöiden kesken vallitsevat valtasuhteet. Roolileikki ei sellaisenaan mahdollista tasavertaisuuteen perustuvien oikeudenmukaisuussääntöjen selkeää soveltamista. Lapset alkavat välttää leikkiä sellaisissa tilanteissa, joissa tietävät joutuvansa automaattisesti sivurooliin. Sosiaalisesti taitavat lapset kykenevät kuitenkin ehkäisemään ongelmien syntymistä etukäteissopimuksin. Leikin kehittyessä alkavat roolien taustalla piilevät säännöt pyrkiä esiin ja roolien rekvisiitta vetäytyy samoin taustalle. Ulkoisesti merkityn rooliaseman sijasta nousee keskeiseksi oma suoritus verrattuna toisten suorituksiin. Tälle vertailulle antavat sääntöleikit ihanteellisen maaperän. (Helenius 1993, 41.) Sääntöleikki on leikin kehityksen loppuvaihe (Helenius 1993, 44). Pienetkin lapset pystyvät sääntöleikkeihin, ensin yhdessä aikuisten kanssa. Varhaiskasvattajan on lapsiryhmän toimintaa suunnitellessa kuitenkin hyvä muistaa, että sääntöleikki edustaa pitkälle kehittyntä leikin muotoa, joka tyypillisimmillään on vasta kouluikäiselle luonteenomaista toimintaa. (Helenius 1993, 46.)

3.3 Toimintaympäristöt

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen pohjana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen tuoreimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia. (Opetushallitus 2016, 8.) Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa, että toimintaympäristö on kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Toimintaympäristöt tarjoavat tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsitteeseen kuuluu varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Toimintaympäristöjä voidaan kehittää siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimiseen liittyvien taitojen kehittymistä. Toimintaympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä huomioidaan ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, siisteys ja sisäilman laatu. (Opetushallitus 2016, 31.)

Lasten kanssa yhdessä suunnitellaan ja rakennetaan toimintaympäristöjä. Niiden on syytä tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata esimerkiksi leikkiin. Lapsilla kuuluu olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja kehollaan. Toimintaympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mielekkääseen tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun

ja lepoon. Lasten omat ideat, leikit ja tehdyt työt näkyvät toimintaympäristössä. (Opetushallitus 2016, 31.) Lasta pitää joskus opettaa käyttämään joitakin toimintaympäristön osia. Toimintaympäristön ei kuulu myöskään olla valmis, jotta lapselle jää tilaa tuottaa omia uusia sisältöjä ympäristöön. Lapsen käden jälki on näkyvillä hyvässä toimintaympäristössä. Kun toimintaympäristö suunnitellaan joustavaksi, on sitä mahdollista muuttaa ajan tarpeiden mukaan. Oppimiseen innostava, monipuolinen ja joustava toimintaympäristö saa aikaan lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua, uteliaisuutta sekä kannustaa lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään. (Reunamo 2014, 108-109.)

Toimintaympäristöön kuuluvat siis seuraavat ympäristöt: fyysinen, toiminnallinen, psyykinen, sosiaalinen, pedagoginen ja kulttuurinen toimintaympäristö. Toimintaympäristöä arvioidessa otetaan huomioon se, miten hyvin se palvelee kunkin lapsen ja koko ryhmän tarpeita. (Koivunen 2009, 179.)

Fyysinen toimintaympäristö muodostuu niistä konkreettisista ja rakenteellisista tekijöistä siinä ympäristössä, jossa lapsi on varhaiskasvatuksessa. Siihen kuuluvat sekä päiväkotirakennus että piha-alue. Nykyisin on paljon päiväkodeiksi ja ryhmäperhepäiväkodeiksi muutettuja tiloja, jotka eivät kaikilta osin vastaa lapsiryhmän tarpeita. (Koivunen 2009, 179.) Pohdittaessa varhaiskasvatuksen fyysistä toimintaympäristöä, nostetaan yleensä esiin se, että tilojen tulee olla kodinomaisia. On puhuttu myös jo vuosien ajan siitä, että tilojen tulee sellaisenaan mahdollistaa lasten aktiivinen toimijuus. Esimerkiksi asetellessa pelejä ja leikkitarvikkeita, tulee ajatella miten ne ovat helposti lasten saatavilla ja että ne houkuttelevat lasta tutkimaan niitä. Myös sopiva valaistus ja akustiikka ovat keskiössä laadukkaassa oppimista tukevassa ympäristössä. (Ahonen 2017, 115.) Huoneet voivat olla kaikuvia, jolloin melutaso saattaa nousta liian korkeaksi. Etenkin, jos lapsella on kuulonvaraisen hahmottamisen vaikeutta, kaikuva tila kuormittaa lasta. Viihtyvyyden kannalta oma merkityksensä on myös seinien materiaaleilla ja väreillä. Riittävä ja kaunis valaistus sekä sopiva lämpötila vaikuttavat positiivisesti lasten viihtyvyyteen. Lisäksi riittävä valaistus mahdollistaa paremmin tarkkaa työskentelyä vaativien tehtävien tekemistä. Nämä ovat rakenteellisia tekijöitä, joihin varhaiskasvattajat eivät monesti voi vaikuttaa, vaikka niillä onkin suuri merkitys lasten käyttäytymiselle ja hyvinvoinnille. (Koivunen 2009, 179-180.)

Reunamon tutkimustulosten mukaan omaehtoista ulkoleikkiä oli päiväkodeissa keskimäärin 18 prosenttia toiminnasta, joka tarkoittaa 43 minuuttia. Perhepäivähoidossa oma-

ehtoista ulkoleikkiä sen sijaan oli keskimäärin 22 prosenttia koko aamupäivän toiminnasta, mikä on 53 minuuttia. (Reunamo 2014, 120.) Reunamon kirjassa oleva kuvio osoittaa, että roolileikki ja sääntöleikki ovat lasten selvästi eniten syvää prosessointia aiheuttavia toimintoja ulkoleikissä (Reunamo 2014, 123). Keskeinen toiminnan muoto sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa ulkoilun aikana on kuitenkin esineleikki, joka tarkoittaa leikkiä leluilla, välineillä ja materiaaleilla (Reunamo 2014, 122). Koska erilaiset esineleikit vievät miltei puolet lasten ulkoiluajasta, esineleikkeihin panostaminen kasvattaisi ulkoilutoiminnan syvyyttä kertaheitolla (Reunamo 2014, 123).

Hyvä toiminnallinen toimintaympäristö mahdollistaa lasten toiminnalle ja kehitykselle suotuisat puitteet. Myös heikkoa fyysistä ympäristöä voidaan muuttaa erilaisilla ratkaisuilla toiminnallisesti sopivammaksi. Huomiota kannattaa kiinnittää etenkin liiallisiin visuaalisiin ärsykkeisiin. Huoneiden seinillä voi olla lasten askartelujen, maalausten ja piirustusten lisäksi tauluja, seinävaatteita, kukkia tai muuta sellaista. Jos jollakin lapsella on visuaalisen hahmottamisen vaikeutta, iso määrä erilaisia näköärsykeitä ylläpitää tai lisää vaikeutta. Huomiota kannattaa kiinnittää lisäksi liiallisiin auditiivisiin ärsykkeisiin. Vaikka lapset aiheuttavat melua, voivat varhaiskasvattajat aiheuttaa itsekkin melua puhumalla yhtä kovaa tai kovempaa kuin lapset saadakseen äänensä kuuluviin tai keskustelemalla tai nauramalla äänekkäästi keskenään. Yleistä melutasoa voidaan saada alemmaksi sijoittamalla lapsia eri huoneisiin. Jos huoneita ei ole, voidaan tilaa jakaa sermeillä, jotka voivat auttaa keskittymään. Varhaiskasvattajan on syytä kiinnittää meluun huomiota siinä vaiheessa, jossa joutuu itse korottamaan ääntänsä. Yhtenä keinona on, että varhaiskasvattaja voi hiljentää tietoisesti omaa ääntään. Monesti kiellot ”älkää huutako” tai ”hei, ei saa huutaa” jäävät vaille tuloksia. Muutos vaatii toiminnallisia keinoja, joita voivat olla esimerkiksi kuvat tai soitin. Kuvan täytyisi symboloida hiljaisuutta tai hiljempaa puhumista. Sen on myös oltava riittävän suuri. Kuvan käytössä on se hyöty, että varhaiskasvattajan ei tarvitse sanoa mitään. Tavaroista lähtevät äänet lisäävät melua. Muovipalikat ja legot aiheuttavat sitä paljon, erityisesti jos niitä säilytetään puu- tai muovilaatikossa ja lapset ottavat lisää palikoita laatikoista rakentaessaan niillä. Kun lapset leikkivät legoilla, voidaan lattialle levittää huopa, jonka päällä legot ovat leikin ajan. Legoja voidaan myös säilyttää esimerkiksi huovan sisällä solmimalla huovan kulmat yhteen. (Koi-vunen 2009, 180-181.)

Psykkisen toimintaympäristön kuvataan tarkoittavan tilassa ja tilanteissa olevaa ilma-
piiriä tai tunneilmastoa. Sen arvioiminen vaatii varhaiskasvattajilta enemmän mitä fyysi-
sen ja toiminnallisen ympäristön arvioiminen vaatii, sillä se ei ole selkeästi näkyvää tai

kuuluvaa. Kun luodaan lapselle suotuisaa psyykkistä toimintaympäristöä, on varhaiskasvattaja avainasemassa. Keskeisinä ovat varhaiskasvattajan oma asenne ja tapa toimia. Tärkeitä elementtejä psyykkiselle toimintaympäristölle ovat varhaiskasvattajan käyttäytyminen, olemus, vuorovaikutustaidot, äänensävy, tapa puhua sekä persoonalliset ominaisuudet. Ulkopuolisen on mahdollista aistia hoitopaikan ilmapiiri hyvinkin pian. Esimerkiksi hoitopaikka viestittää joskus voimakkaasti turvallisuutta, kiireettömyyttä ja rauhallisuutta tai levottomuutta, meteliä ja rauhattomuutta. Psyykkiseen toimintaympäristöön kuuluu lapsen oikeus olla turvassa. (Koivunen 2009, 182-183.)

Sosiaalinen toimintaympäristö on ryhmän sisäistä toimintaa, ryhmän dynamiikkaa ja siihen sisältyy tilassa olevien ihmisten väliset suhteet ja vuorovaikutus. Varhaiskasvatuksessa sosiaaliseen toimintaympäristöön kuuluu kaikki, mitä lapset ja varhaiskasvattajat tekevät päiväkotipäivän aikana sisällä ja ulkona. Myös lapsen tuoja ja hakija ovat osa varhaiskasvatuksen sosiaalista ympäristöä. (Koivunen 2009, 183.)

Pedagoginen toimintaympäristö tarkoittaa oppimisympäristöä. Pedagogista toimintaympäristöä määrittelee se tapa, jolla varhaiskasvattaja lähestyy lasta, sekä se, millainen käsitys varhaiskasvattajalla on lapsen oppimisesta, varhaiskasvattajan roolista ja merkityksestä sekä varhaiskuntoutuksesta. Toimintaympäristöön vaikuttaa kasvatustilanteen lisäksi erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskuntoutuksen toteuttamistavat. Useille erityistä tukea tarvitseville lapsille strukturoitu, säännöllinen, samanlaisena toistuva päivärytmi antaa emotionaalista turvaa ja auttaa lasta hahmottamaan paremmin ajan kuluja ja orientoitumaan päivän tapahtumiin. (Koivunen 2009, 183-185.) Varhaiskasvattaja on henkilö, joka vastaa toimintaympäristön järjestämisestä ja toimimisesta lapsen oppimisen ja varhaiskuntoutuksen tukena (Niemi 2000). Varhaiskasvattajan läsnäolon laatu ja määrä lapsiryhmässä kuuluvat pedagogiseen toimintaympäristöön (Koivunen 2009, 183-185).

Kulttuurisen toimintaympäristön pitää olla varhaiskasvatuksessa sellainen, että se antaa tilaa lasten yksilöllisille ominaisuuksille ja myös kehityksellisille vaikeuksille. Miten suomalaisen kulttuuriin kuuluvat näkyvät ja näkymättömät piirteet ohjaavat varhaiskasvatuksen kulttuuria? Varhaiskasvattajille asettaa suuria haasteita muista maista Suomeen tulleiden perheiden ja lasten lisääntyvä määrä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien tulee tuntea lapsen synnyinmaan kulttuuria ja toteuttaa toimintaansa siten, että kaikkien lasten tarpeet huomioidaan tasavertaisesti. Jokaisella perheellä on lisäksi omanlaisensa kulttuuri ja kulttuuriset käsityksensä. Perhekulttuuriin kuuluvat muun muassa per-

herakenne, perheen käsitykset ja asenteet, lastenkasvatuskäytännöt sekä kielen ja kommunikoinnin käytännöt. Kun paneudutaan perhekulttuuriin, tavoitteena on oivaltaa perheen arkipäivän rutiineja ja ratkaisuja ohjaavia perheteemoja. (Määttä 2001; Koivunen 2009, 186.)

Varhaiskasvatuksen tutkija Pirkko Mäntynen (1997) selvitti pikkulasten leikin edellytyksiä päiväkotiympäristössä ja osoitti esimerkiksi, että leikkivälineitä on vähän ja lisäksi ne ovat huonokuntoisia ja yksipuolisia. Kalliala kertoo voivansa viitata myös omiin tutkimustuloksiinsa (2008), jotka vahvistavat sitä, että hyvin varustettu leikkiympäristö on suomalaisessa päiväkodissa pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Hänen aineistossaan ainoastaan yhdessä pienten ryhmässä yhdestätoista leikkiympäristöstä muokattiin ympäristöä vuoden aikana sitä mukaa kuin lasten leikki-aidot kehittyivät. Loppusyksystä kotileikkiin tuotiin muun muassa oikeita vaippoja, jotka innostivat lapset leikkimään hoivaleikkiä uudella innolla. Kalliala kommentoi, että voisi lisäksi kertoa, millä yksinkertaisilla tavoilla joissakin pienten ryhmässä rikastutetaan lasten toimintaa ja autetaan heitä kiinnittymään pitkäkestoiseen leikkiin. Saatetaan tarvita vain pesusoikko, vettä, astioita ja pari tiskiharjaa. (Kalliala 2012, 72.) Varhaiskasvatuksessa tiloja tarvitsee käyttää monipuolisesti. Ei ole liioin teoriassakaan mahdollista, että jokainen ryhmän lapsi aloittaisi ja lopettaisi syömisensä täsmälleen samalla hetkellä. Lapset tarvitsevat mielekästä tekemistä esimerkiksi ruokailun alkua odotellessa. Tutkimustulosten ja Kallialan omien havaintojen perusteella leikki- ja toimintaympäristöt ovat hälyttävän heikkotasoisia useissa päiväkodeissa. (Kalliala 2012, 73.)

Lapsi, joka saapuu ryhmään myöhään aamuisin, voi havaita, että kaikilla on jo omat leikit käynnissä eikä hänelle näytä olevan sijaa missään. Myös lasten elämässä kaikki vaikuttaa kaikkeen. Päiväkotien olosuhdetekijät ovat tekijöitä, joilla säädellään lasten kokemusta ja lasten välisten suhteiden syntymistä ryhmässä. (Helenius & Lummelahti 2013, 55.) Rikkaan leikkimiljöön varustaminen on olennaisen tärkeää, vaikka varhaiskasvattaja ei voikaan leikkiä lasten puolesta. Ei pidä myöskään unohtaa luonnonympäristöjä ja luonnonmateriaaleja sisäleikeissäkään. Samalla tulee opettaa lapsia harkitsemaan, mitä voi poimia ja mistä. Virtuaalisissa tiloissa kehitellyt leikkimahdollisuudet toimivat vain, jos on annettu lasten omalle luovuudelle tilaa. Draamallinen leikki on oma lukunsa. Siinä lapset ja varhaiskasvattajat luovat yhteistoiminnallisesti jotakin uutta, rakentavat rekvisiittaa ja esittävät tarinoita. (Helenius & Lummelahti 2013, 55-56.)

4 TUTKIMUSTYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja prosessikuvaus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajan roolia lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana, tutkimalla lasten omaehtoisen leikin toteutumista tutkimuspäiväkodissa, varhaiskasvattajan roolia siinä ja niin ikään lapsille mielekkäisiin toimintaympäristöihin vaikuttajana. Näitä asioita selvitettiin pääasiassa päiväkodin varhaiskasvattajille tehdyn kyselylomakkeen avulla. Tarkoituksena tässä tutkimuksessa oli tehdä näkyväksi sitä, kuinka varhaiskasvattaja voisi paremmin tukea lasten omaehtoista leikkiä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Toimijat, joita tutkittiin, olivat tutkimuspäiväkodin valitsemat 3-5-vuotiaat lapset sekä heidän päiväkotiryhmiensä varhaiskasvattajat kolmesta eri ryhmästä. Tutkimuskysymykset olivat "Kuinka lasten omaehtoinen leikki toteutuu päiväkodissa?", "Kuinka varhaiskasvattaja tukee lasten omaehtoista leikkiä?" sekä "Miten toimintaympäristöillä tuetaan lasten omaehtoista leikkiä?"

Prosessi eteni siten, että tämän työn suunnittelu aloitettiin loppuvuodesta 2017. Tutkimustyön aihe oli melko vapaasti valittava, sillä tutkimuspäiväkodin johtaja antoi meille enemmän mahdollisuuksia aiheen valintaan, kuin usein on mahdollista. Alettiin pohtia sitä, mikä aihe aidosti kiinnostaisi ja päädyttiin siihen, että innostava aihe olisi lasten leikki ja varhaiskasvattajan rooli leikissä. Suunniteltiin, että tutkittaisiin tätä varhaiskasvattajien ja lasten välillä tapahtuvaa kanssakäymistä liittyen lasten varhaiskasvattajiin kohdistamiin aloitteisiin heidän leikkiessään omaehtoisia leikkejään. Siitä syntyi seuraava, hieman jalostuneempi ajatus. Se juonsi päiväkodin johtajan ehdotuksesta, että tässä päiväkodissa voitaisiin tutkia lasten omaehtoista leikkiä ja toimintaympäristöjä siitä näkökulmasta, että he ottaisivat mielellään vastaan kehitysehdotuksia lasten toimintaympäristöistä omaehtoisen leikin osalta. Päätettiin tutkia päiväkodissa siis lisäksi sitä, millaisia toimintaympäristöjä lapsilla jo on ja kuinka niitä voisi mahdollisesti kehittää siten, että kyseinen ympäristö tukisi paremmin lasten omaehtoista leikkiä.

Prosessin alussa työstettiin ensimmäinen suunnitelma, joka oli vielä melko pintapuolinen. Ajatus työn keskiöstä alkoi tarkentua vähitellen yhteisen pohdinnan, työskentelyn ja keskustelun myötä. Ensimmäisenä mieleen tulivat varhaiskasvatuksessa olevat lapset, jotka kaipaavat varhaiskasvattajia mukaan leikkeihinsä ja tekevät heille erilaisia aloitteita arkipäivässään, mutta varhaiskasvattaja voi hyvin helposti sivuuttaa lapsen aloitteen, jos

vaikka kokee, ettei leikkeihin osallistuminen kuulu hänen tehtävänkuvaansa. Pian lapsi lakkaa ehdottamasta, kun hän ei saa vastakaikua. Urhon ja Vehkalahden (2013, 102) mukaan varhaiskasvattajat eivät välttämättä tunne, että osallistuminen olisi helppoa, miellyttävää tai edes mahdollista. Jotkut voivat ajatella, ettei leikkiin osallistuminen kuulu omaan työnkuvaan tai että se vie aikaa suunnittelutyöltä. Jotkut voivat myös pelätä rikkovansa lasten intensiivisen leikin, jos he osallistuvat.

Alkuvuodesta alkoi tiivis työskentely tämän tutkimustyön eteen. Silloin perehdyttiin joihinkin valmiisiin opinnäytetöihin ja pro gradu -töihin. Aikaa kului paljon erilaisten kirjallisten lähteiden ja julkaisujen etsimiseen ja tutkimiseen, mutta samalla myös oman suunnitelman tarkentamiseen ja teoriaosuuden kirjoittamiseen. Työtä tehtiin perusteellisesti ja aikaa kului monta kuukautta muun työn ohella. Samoihin aikoihin tehtiin käynti tutkimuspäiväkotiin, jolloin tavattiin johtaja, tutustuttiin työntekijöihin ja lapsiin sekä seurattiin lasten leikkejä ja leikeissä käytettäviä leikkivälineitä. Huomiota kiinnitettiin oleellisesti myös leikkiympäristöihin sekä sisällä että ulkona. Kevään aikana päätettiin myös tutkimusmenetelmät, joita tulnaisiin käyttämään. Tiedonkeruu suoritettiin touko- ja kesäkuussa 2018. Kesän aikana analysoitiin tulokset sekä kirjoitettiin ne puhtaaksi työhön. Syksyllä, viimeisten opintojen aikana, kirjoitettiin työn viimeisiä osuuksia loppuun, tarkistettiin ja karsittiin tekstiä. Viimeiseksi kirjoitettiin johdanto ja tiivistelmät sekä saatettiin työ loppuun.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdiana on ”todellisen elämän” kuvaaminen ja se tähtää tutkimaan asiaa niin kokonaisvaltaisesti kuin mahdollista. (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Myös Vilka (2005) kirjoittaa, että yksi laadullisen tutkimusmenetelmän piirre on se, että sillä tavalla tehdyn tutkimuksen tavoite ei ole totuuden selvittäminen vaan tutkimuksen kuluessa muodostuneiden tulkintojen avulla tuoda ilmi jotakin, mikä ei ole nähtävissä välittömän havainnoinnin kautta. (Vilka 2005, 98.) Laadullisilla tutkimusmenetelmillä hankittu tieto on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan. Sen takia laadullinen tutkimus suoritetaan aina luonnollisessa ympäristössä, eli siellä missä tutkittavat ovat ja toimivat. Laadullinen tutkimus selvittää vastauksia kysymyksiin, jotka käsittelevät esimerkiksi yhden henkilön tai ryhmän mielipiteitä, käsityksiä tai suhtautumista johonkin asiaan. Tutkimuskysymykset ovat usein esimerkiksi: miten, mitä ja miksi. (Vilka & Airaksinen 2000, 17-18.)

Ensisijaisena tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselylomaketta. Kolmen ryhmän varhaiskasvattajille päädyttiin tekemään kyselylomake, jonka kautta etsittiin vastauksia tutkimusongelmaan. Menetelmävaihtoehtoja vertaillaessa huomattiin, että kyselylomakkeen avulla saataisiin parhaiten vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Ennen kyselylomakkeen tekoa täytyy päättää tutkimuksen teoreettinen viitekehys sekä keskeiset käsitteet (Vilka 2005, 81). Kyselylomakkeessa aineistoa kerätään standardoidusti, eli kysyttävä asia kysytään kaikilta vastaajilta tismalleen samalla tavalla, ja vastaajat muodostavat otoksen tietyistä ryhmästä (Hirsjärvi ym. 2009, 193). Kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä kattava tutkimusaineisto ja kysymyksiä voi olla paljon. Menetelmänä kyselylomake on hyvä, sillä se säästää tutkijan aikaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195.) Kyselylomakkeiden avulla voidaan kysyä esimerkiksi käyttäytymisestä, tiedoista, asenteista, arvoista, toiminnasta, uskomuksista ja mielipiteistä. Tosiasioita, jotka ovat täsmällisiä, täytyy kysyä suoraan, joko avoimina kysymyksinä tai monivalintaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 197.) Kyselylomakkeen kysymyksiä voivat olla esimerkiksi: monivalintakysymykset, avoimet kysymykset ja sekamuotoiset kysymykset. Kysymykset tulee muotoilla vastaajille ymmärrettävällä tavalla ja myös kysymysten järjestys on tärkeää. Jokaisen kysymyksen kohdalla tulisi miettiä, mihin juuri tällä kysymyksellä haetaan vastausta ja vastaako se olennaisesti tutkimusongelmaan. Kyselylomakkeen tulisi noudattaa tutkimussuunnitelmaan kirjattua tutkimustehtävää. (Vilka 2005, 84-88.)

Yksi kyselylomakkeen etu on se, että vastaajat pysyvät tuntemattomina. Yhtenä kyselylomakkeen haittana on taas se, että vastausprosentti on usein melko pieni. (Vilka 2005, 74.) Kyselylomakkeessa mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä on rajattua, sillä kyselyn pitäjät eivät yleensä ole paikalla antamassa lisäselvitystä. Kyselylomakkeessa vastaajan on mahdollista pohtia ja tarkastella vastauksiaan sekä käyttää esimerkiksi lähteitä vastatessaan, mikä osaltaan lisää vastaamisen luotettavuutta. Täytyy ottaa myös huomioon, että osa kyselylomakkeista voi olla puutteellisesti täytettyjä. (Jyrinki 1977, 25, 27.)

Kontrolloidun kyselyn, vielä tarkemmin informoidun kyselyn, piirteitä ovat: kyselylomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti vastaajille, heille on kerrottu tutkimuksen tarkoituksesta, vastaajat saavat vastata kyselylomakkeeseen omalla ajallaan ja he palauttavat ne sovitettuun paikkaan tietyn ajan puitteissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 196-197.) Tämän perusteella kysely oli kontrolloitu kysely, sillä kyselylomakkeet jaettiin vastaajille päiväkodissa ja heille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta. Päiväkodin varhaiskasvattajat saivat vastata

kyselylomakkeeseen omalla ajallaan ja palauttaa ne sovittuun paikkaan, eli tässä tapauksessa päiväkotiin, sovittuna ajankohtana.

Kyselylomake tehtiin käyttäen apuna Google Forms -työkalua. Kyselylomakkeen olisi voinut lähettää vastaajille sähköisesti, mutta ne päädyttiin tulostamaan ja viemään päiväkotiin paperisina, sillä sen ajateltiin olevan helpompaa vastaajille. Kyselylomakkeen kysymykset mietittiin huolellisesti, jotta ne kaikki liittyisivät tarkasti tutkimuskysymyksiin. Myös järjestys mietittiin huolella ja kysymykset jaoteltiin aihepiirien mukaan suurin piirtein seuraavasti: Aluksi omaehtoisesta leikistä ja varhaiskasvattajan roolista siinä, seuraavaksi toimintaympäristöistä lapsille mielekkäästä näkökulmasta ja lopuksi varhaiskasvattajan ja lapsen välillä vallitsevasta vuorovaikutuksesta. Viimeisenä kysymyksenä kysyttiin vielä siitä, kuinka usein varhaiskasvattajat suunnittelevat tiimipalaverissa lasten omaehtoisen leikin toteutumista. Kysymyksiä tuli yhteensä 19, joista kaksi oli avoimia kysymyksiä ja muut monivalintaisia kysymyksiä. Niistä kolme ensimmäistä selvittivät vastaajan koulutustaustaa, työkokemusta varhaiskasvattajana ja työkokemusta juuri tässä päiväkodissa. Kyselylomakkeeseen kirjoitettiin myös saateteksti kyselyn tarkoituksesta ja tärkeydestä vastaajia varten. Valmis kyselylomake on tämän työn lopussa liitteessä 2.

Toisena menetelmänä käytettiin päiväkodin valitsemille lapsille pidettävää piirustushaastattelua. Piirustushaastattelun kautta haluttiin selvittää lasten suosikkileikkejä, -leluja sekä -leikkipaikkoja päiväkodissa. Mukaan otettavat lapset määräytyivät johtajan kanssa keskustelun perusteella ja näille tietyille lapsille pidettiin suunniteltu ohjaustuokio alkuvuodesta 2018, jotta heillä oli mahdollisuus tutustua meihin jo hieman ennalta. Tuolloin vielä ajateltiin käytettävän haastattelua tulevana menetelmänä ja näin ollen oltaisiin haastateltu näitä samoja lapsia. Kävikin niin, että suunnitelma muuttui keskustelussa tutkimustyön ohjaajan sekä toistemme kanssa. Huomattiin, että lasten piirtämien kuvien ja keskustelun välityksellä saataisiin haastattelua paremmin esille tavoiteltuja vastauksia tutkimuskysymyksiin, kyselyn vastausten tulkinnan hyvänä lisänä. Piirustushaastatteluiden avulla etsittiin vastauksia pääasiassa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: "Kuinka lasten omaehtoinen leikki toteutuu päiväkodissa?" Piirustushaastattelu valittiin toiseksi menetelmäksi, sillä arvioitiin, että näin saataisiin parhaiten tutkimukseemme mukaan myös lasten näkökulmaa. Tämä menetelmä todettiin lisäksi lapsia innostavammaksi kuin perinteinen haastattelu. Mukaan haluttiin ottaa lastenkin näkökulma, koska omaehtoinen leikki on keskeinen osa tutkimusta ja lapsille luontainen tapa toimia.

Lapsen antaessa muodon omille kokemuksilleen eli tässä tapauksessa piirtämisen keinoin, hän jäsentelee havaintojaan ympäristöstään ja osaa tunnistaa omia ajatuksiaan sekä tunteitaan. Kun työskentelyn lähtökohtana on jokin lapselle tärkeä aihe tai tehtävä, se voi parantaa hänen itsetuntemustaan sekä minäkuvaansa. Lapsen omaehtoiset piirrokset tuovat esiin palasia hänen omasta sisäisestä kulttuuristaan. (Rusanen 2009, 50). Piirustusaiheiden pitäisi tulla lapsen toimintaympäristöistä ja olla joko konkreettisia tai mielikuvitusta nostattavia. Kuvataiteellisen ilmaisun kautta lapsi kykenee ilmaisemaan näkemyksiään sekä pohtimaan kokemuksiaan. (Rusanen 2009, 52.) Kun lapselle annetaan mahdollisuus kertoa omasta työstään, hän saa jakaa tietoa omasta maailmastaan ja tehdä sitä näkyväksi. Lapsen ilmaisemien asioiden kirjaaminen tarkentaa ja syventää työn merkitystä. Töiden tarkastelu yhdessä varhaiskasvattajien kanssa myös lisää heidän tietoisuuttaan siitä, mitä lapset haluavat ja tarvitsevat. (Rusanen 2009, 54.)

4.3 Tutkimustyön kulku sekä tutkimusaineiston käsittely ja analyysi

Toukokuun lopulla pidettiin tutkimuspäiväkodissa lapsiryhmille piirustushaastattelut. Päiväkoti järjesti haastattelut tiiviimmässä järjestyksessä kuin alun perin suunniteltiin. Näin ollen haastattelut saatiin hoidettua kahdessa erässä kolmen sijaan. Aamulla piirustushaastatteluun osallistui kolme 3-5 -vuotiasta lasta. Heitä piti olla alun perin neljä, mutta yksi oli poissa. Iltapäivän ryhmässä lapsia oli neljä 3-5-vuotiasta. Piirustusmateriaalia saatiin kerättyä siis yhteensä seitsemältä lapselta ja muutamat heistä piirsivät jopa kaksi piirustusta. Heistä neljä oli tyttöjä ja kolme poikia. Piirustushaastatteluiden alussa, lapsille jaettiin paperit ja värikyniä oli laitettu runsaasti esille. Heille kerrottiin, että he saisivat piirtää leikkejä, joista he eniten pitävät päiväkodissa, heidän suosikkilelujaan sekä heidän mielestä parhaita leikkipaikkoja. Piirtämisen edetessä, heiltä kysyttiin myös, mitä heidän piirustuksissaan on ja tarkennettiin, mitä piirustukset esittävät. Keskustelu yritettiin siis pitää leikkiin liittyvissä asioissa, jotta lapset muistaisivat, mitä oltiin tekemässä. Jokainen sai myös lopuksi kertoa omasta työstään ja lapsen kertoma kirjoitettiin piirustusten kääntöpuolelle.

Toukokuun lopulla päiväkotiin saatiin vietyä myös tehdyt kyselylomakkeet. Siellä tavattiin jokaisesta tutkimuskohteena olleesta kolmesta eri päiväkotiryhmästä, yksi ryhmän edustaja. Heille kerrottiin tutkimuksen aihe, tarkoitus ja tärkeys sekä heille jokaiselle annettiin kyselylomakkeet vietäviksi omiin ryhmiinsä. Kyselylomakkeita oli yhteensä yhdeksän ja

varhaiskasvattajilta toivottiin mahdollisimman montaa vastausta takaisin, sillä tutkimusotos oli kuitenkin melko pieni. Vastajille annettiin viikko aikaa vastaamiseen. Viikon kulluttua valmiita kyselylomakkeita tultiin hakemaan takaisin ja yllätyttiin positiivisesti, kun huomattiin jokaisen varhaiskasvattajan vastanneen kyselylomakkeeseen. Vastaajamäärään oltiin hyvin tyytyväisiä. Ilmeisesti oltiin saatu varhaiskasvattajat vakuutettua kyselylomakkeen tärkeydestä. Myös päiväkodinjohtaja antoi ymmärtää painottaneensa varhaiskasvattajille kyselylomakkeen tärkeyttä sekä lisäksi pitäneen omalta osaltaan huolta siitä, että jokainen vastaisi siihen.

Yhdeksän varhaiskasvattajaa siis vastasi kyselylomakkeeseen ja heillä oli montaa erilaista koulutustaustaa sekä eri pituisia työkokemuksia varhaiskasvatuksen kentältä. Lomakkeisiin oli vastattu huolellisesti. Ainoastaan yhdessä lomakkeessa oli jätetty vastamatta yhteen kysymykseen. Kysymyksiä lomakkeessa oli yhteensä 19. Lomakkeiden vastauskohdista neljä olivat sellaisia, joihin yksi tai kaksi vastaajaa oli rastittanut enemmän kuin yhden vaihtoehdon. Tämä saattoi johtua siitä, että kyselylomakepohja, joka heille tulostettiin, oli tämän työn liitetiedostosta poiketen sellainen, jossa ei näkynyt kysymysten alla "Merkitse vain yksi soikio" -kohtaa. Siitä huolimatta saatiin hyvä käsitys vastaajien vastauksista ja pystyttiin tulkitsemaan lähes kaikki vastaukset. Positiivisesti yllätti se, että avoimiin kysymyksiin olivat vastanneet lähes kaikki ja vielä melko runsaasti kirjoittaen. Muutoin ei ollut hankalaa saada selvää vastauksista, mutta yksi käsiala oli kovin vaikeaselkoista ja siksi osa tästä vastauksesta jäi valitettavasti ymmärtämättä.

Tutkimuksen ydin on saadun aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätösten kirjoittaminen. Analyysivaihe on tärkeä, sillä silloin tutkija saa selville, millaisia vastauksia tutkimusmenetelmät ovat antaneet hänen tutkimusongelmilleen. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Analyysivaihe tehtiin sen jälkeen, kun tutkimusaineisto oli kerätty ja järjestetty, ja se koettiin hyväksi tavaksi juuri tälle aineistolle. Hirsjärven ym. (2009, 223) mukaan tällainen ajattelutapa sopii sellaiseen tutkimukseen hyvin, jossa on kerätty tietoa strukturoiduilla lomakkeilla. Analyysin jälkeen tulokset tulkittiin, mikä tarkoittaa Hirsjärven ym. (2009, 229) mukaan sitä, että ensin tutkija miettii ja pohdiskelee analyysin tuloksia ja tämän jälkeen kirjoittaa niistä omat johtopäätökset. Tulkinta tarkoittaa sitä, että pohditaan ja selvitetään analyysivaiheessa esiin tulleita merkityksiä.

Lasten tekemät piirustukset otettiin mukaan päiväkodista ja ne analysoitiin omilla tavoilla. Piirustuksia analysoitiin niin, että niitä kaikkia tarkasteltiin vuorotellen sekä luettiin

tekstejä, joita oltiin kirjoitettu lasten kertoman mukaan piirustuksiin. Töistä etsittiin yhteneväisyyksiä sekä teemoja, jotka töissä toistuivat useimmiten ja näiden havaintojen perusteella kirjoitettiin yhteenvedot lasten piirustusten tuloksista.

Kyselylomakkeet analysoitiin niin, että ensin kirjoitettiin Word -pohjaan lomakkeiden vastausten kunkin kohdan sisällöt ja vastausmäärät, jolloin niitä oli helpompi tarkastella. Tämän analyysin perusteella ryhdyttiin kirjoittamaan tutkimuksen keskeisiä tuloksia, peilaan vastausten sisältöä tutkimusongelmaan, tutkimuksen tavoitteisiin ja tutkimuskysymyksiin. Avointen kysymysten vastauksia analysoitiin siten, että ensin ne luettiin tarkasti, jotta niiden sisältö selvisi varmasti oikein, sillä oli esimerkiksi yksi käsiala, joka oli vaikeammin luettavaa. Tämän jälkeen ryhdyttiin jaottelemaan vastauksia eri luokkiin, esimerkiksi omaehtoiisiin leikkeihin osallistumiseen liittyvät ja ohjaamiseen liittyvät vastaukset. Näiden luokkien perusteella saatiin kirjoitettua avoimista vastauksista valmiit analysoidut vastaukset ja niiden perusteella niistä saadut tulokset.

5 TUTKIMUSTYÖN TULOKSET

5.1 Varhaiskasvattajan rooli

Ensimmäiseksi avataan kyselylomakkeen monivalintakysymykset ja sen jälkeen avoimet kysymykset. Kyselylomakkeisiin vastasi jokainen vastaaja, eli takaisin saatiin yhdeksän täytettyä kyselylomaketta. Ensin kysyttiin vastaajien taustoista. Vastaajilla oli monenlaista eri koulutustaustaa; kolmella oli toisen asteen ammatillinen koulutus, yhdellä ammattikorkeakoulutus, neljällä oli yliopistokoulutus ja yhdellä oppisopimuskoulutus. Varhaiskasvattajana 5-10 vuotta työskennelleitä oli kaksi ja yli 10 vuotta työskennelleitä seitsemän. Kysyttiin, kuinka monta vuotta vastaajat ovat työskennelleet tutkimuspäiväkodissa ja siihen saatiin vastauksia aina kolmesta kuukaudesta jopa 38 vuoteen. Tutkimuksen kohteena olevien varhaiskasvattajien koulutustaustaa ja työkokemusta kentällä selvitettiin siksi, koska koulutustausta ja työkokemus kentällä vaikuttavat usein siihen, kuinka varhaiskasvattaja tukee lasten omaehtoista leikkiä. Kun vastaajien koulutustaustoja verrattiin heidän antamiin vastauksiinsa, havaittiin, että koulutuksen tuoreus näyttäisi vaikuttavan positiivisesti lasten omaehtoisen leikin tukemiseen. Näistä tuloksista huomattiin, että työkokemuksen määrä kentällä ei välttämättä vaikuta juuri siihen, että varhaiskasvattaja tukisi lasten omaehtoista leikkiä paremmin.

Se, että kaikki kyselyihin vastanneet vastasivat lasten leikin olevan erittäin tärkeää, kertoo siitä, että varhaiskasvattajat näyttävät tiedostavan lasten omaehtoisen leikin tärkeyden. Samaa asiaa kuvastavat myös kyselyn kaksi seuraavaa kohtaa, joista ensimmäisessä kaikki yhdeksän vastaajaa ilmaisivat lapsilla olevan mahdollisuuden leikkiä omaehtoista leikkiä joka päivä ja joista toisessa he kaikki olivat vastanneet lasten saavan vaikuttaa leikkien sisältöihin melkein aina. Väite: ”Annan virikkeitä ja ohjausta lapsille heidän omaehtoisen leikkinsä ylläpitämiseksi” pyrki saamaan selville vastauksia jokaiseen tutkimuskysymykseen. Tulokseksi selvisi, että kaksi ja puoli oli vastannut vaihtoehdon, ”Aina kun lapsi pyytää”, viisi ja puoli oli vastannut ”Usein” ja yksi ”Jonkin verran”. Yksi näistä vastaajista oli siis rastittanut sekä kohdan ”Aina kun lapsi pyytää” että ”Usein”. Nämä vastaukset ilmentävät sitä, että varhaiskasvattajat arvostavat lapsia ja heidän leikkejään, sillä suurin osa oli merkinnyt toimivansa kohdan ”Usein” mukaisesti. ”Aina kun lapsi pyytää” -kohtaan oli tullut vain kaksi ja puoli vastausta, joista kolmas oli oikeastaan ainoastaan puolikas, koska hän oli rastittanut myös ”Usein” -kohdan. Toisin

sanoen vain kaksi yhdeksästä varhaiskasvattajasta olivat varmoja siitä, että antavat virikkeitä ja ohjausta lapsille, heidän omaehtoisen leikkinsä ylläpitämiseksi, aina kun lapsi pyytää. Kukaan ei ollut vastannut viimeistä vaihtoehtoa, eli aikaa ei ole riittävästi, mikä on sinänsä täysin ymmärrettävää, koska varhaiskasvattajan tehtävähän on antaa virikkeitä ja ohjausta lapsille.

Vaikka tutkimuspäiväkodissa arvostetaan leikkiä, se ei kuitenkaan näy jokaisessa päivän toiminnossa. Väitteeseen ”Lapset saavat jatkaa leikkiä, vaikka se muuttaisi päiväjärjestyä” vastaukset olivat seuraavat: kukaan ei vastannut vaihtoehtoa ”Kyllä”, kahdeksan vastasi ”Toisinaan” ja yksi vastasi ”Ei”. Vastaukset vaikuttavat viittaavan päiväkodin rakenteellisiin tekijöihin. Suurin osa, eli kuusi vastaajista vastasi ”Toisinaan” myös väitteeseen kymmenen: ”Osallistun lasten leikkeihin ulkona”. Kaksi vastasi ”En juuri lainkaan” ja yksi ”Erittäin paljon”. Seitsemän vastaajaa koki lasten leikkeihin osallistumisen ”Luontevana”, yksi ”Melko hankalana”. Lisäksi yksi oli vastannut, että koki sen ”Hyvin helppona” ja ”Luontevana”. Mietittiin, että on totta, ettei lasten leikkeihin osallistumista oikeastaan voi aina kokea hyvin helppona, koska leikkitalanteisiin osallistuminen vaatii tilan-
netajua, kunnioitusta lasten omia leikkejä kohtaan sekä heittäytymistä.

Väitteeseen, leikkiympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa, oli vastannut neljä ”Usein”, neljä ”Toisinaan” ja yksi ”Harvoin”. Voisiko olla, että päiväkodin eri lapsiryhmissä varhaiskasvattajilla on toisistaan näinkin poikkeavat tavot ottaa lapset mukaan leikkiympäristöjen muokkaamiseen ja suunnitteluun? Tosin esimerkiksi kaikkein pienimpien lasten suunnitteluun mukaan ottaminen voidaan kokea hankalana. Kahdeksan vastasi ryhmätiloissa olevan leikkipisteitä ”Enemmän kuin kolme” ja yksi vastasi ”Kaksi tai kolme”. Kukaan heistä ei ole vastannut ”Ei yhtään tai yksi”. Leikkipisteitä on siis lapsille päiväkodissa riittävästi.

Seuraavaan väitteeseen yksi vastaaja oli vastannut, että lasten leikkivälineitä ja -materiaaleja uusitaan ”Kuukausittain”, viisi oli vastannut, että ”Muutaman kerran vuodessa”, yksi oli vastannut ”Kerran vuodessa” ja yksi, että ”Harvemmin”. Yksi oli myös rastittanut sekä ”Kerran vuodessa”, että ”Harvemmin” kohdat. Lasten leikkivälineitä ja leikkimateriaaleja uusitaan siis hyvin vaihtelevasti. Tämä kysymys otettiin mukaan kyselylomakkeeseen alun alkaen siksi, koska leikkimateriaalien uusiminen liittyy omaehtoisen leikin tukemiseen varhaiskasvattajien ja johdon osalta. Se liittyy myös siihen, miten toimintaympäristöillä tuetaan lasten omaehtoista leikkiä. Lasten mielenkiinnon kohteet leikkivälineiden ja -materiaalien uusimisessa otetaan huomioon neljän vastaajan mielestä ”Toisinaan” ja neljän vastaajan mielestä ”Hyvin usein”. Yksi ”Hyvin usein” -kohtaan vastannut

kirjoitti lisäksi, että mahdollisuuksien mukaan. Yksi vastaajista rastitti vain kohdan "Toisinaan" ja "Hyvin usein" välistä. Lasten mielenkiinnon kohteet leikkivälineiden ja -materiaalien uusimisessa otetaan siis huomioon melko hyvin.

Seitsemän vastaajaa koki oman vuorovaikutuksensa lasten leikin ohjaamisessa "Hyvin luontevana", yksi vastaaja "Melko luontevana" ja yksi vastaaja koki sen "Haastavana", joten pohdittiinkin, mikä vuorovaikutuksen haastavana kokemiseen voisi olla syynä. Kahdeksan vastaajaa koki, että hänen ja lasten välinen suhde on avoin ja luottava ja yksi vastaaja koki, että suhde on avoin ja luottava "Toisinaan". Kukaan ei vastannut viimeistä vaihtoehtoa "En osaa sanoa". Väitteeseen, ryhmän varhaiskasvattajat suunnittelevat tiimipalaverissa lasten omaehtoisen leikin toteutumista, oli kolme vastannut "Joka viikko", yksi vastannut "1-2 kertaa kuukaudessa" ja viisi vastannut "Harvemmin". Tulos on yllättävän vaihteleva. Vaihtelevuus voi johtua esimerkiksi siitä, että vastanneilla varhaiskasvattajilla on erilaiset tulkinnat siitä, mitä on lasten omaehtoisen leikin toteutumisen suunnittelu. Tätä asiaa haluttiin kuitenkin kysyä heiltä, koska ajateltiin, että näin tuotaisiin heille esille asian tärkeyttä.

5.2 Varhaiskasvattaja lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana

Kyselylomakkeemme kahdesta avoimesta kysymyksestä ensimmäinen oli seuraava: Kuvaile, millainen on sinun roolisi lasten omaehtoisen leikin aikana. Tämä kysymys oli ehkä kaikkein merkityksellisin työn kannalta, sillä se on koko tutkimuksen ydin sekä osaltaan se myös vastasi jokaiseen tutkimuskysymykseen. Varhaiskasvattajan roolin kartoittaminen oli välttämätöntä työn onnistumiseksi. Kaikki vastaajat olivat vastanneet kysymykseen melko kattavasti, mikä ilahdutti, sillä vaikutti siltä, että he olivat todella vastanneet kyselylomakkeeseen tosissaan.

Kolme vastaajaa kertoi rikastuttavansa tai monipuolistavansa leikkiä, esimerkiksi omilla ehdotuksilla, leikkiin mukaan menemisellä, jotta se sujuisi taas paremmin, sekä verbaalisesti. Leikin rikastaminen onkin yksi varhaiskasvattajan tehtävistä ja on tärkeää myös lasten näkökulmasta. Viisi vastaajaa mainitsi auttavansa ristiriitojen selvittämisessä, yksi näistä kertoi myös auttavansa tilanteissa, joissa leikki alkaa hiipua.

Neljä vastaajaa oli kirjoittanut havainnoivansa leikkejä, mikä kuuluukin oleellisesti varhaiskasvattajan työtehtäviin. Kaksi vastaajaa taas oli vastannut leikin seuraamisen tai valvomisen olevan heidän roolinsa. Jäi kuitenkin kiinnostamaan se, että millä tavalla he

valvovat leikkiä ja miten se näiden vastaajien mielestä eroaa havainnoinnista. Kaksi vastaajaa oli maininnut vastauksessaan ohjaamisen, mikä on myös yksi varhaiskasvattajan tärkeimmistä tehtävistä; esimerkiksi ohjaaminen leikin ja leikkikaverin valinnassa. Kaksi vastaajaa oli kirjoittanut vastauksissaan lasten kuuntelemisen esimerkiksi siitä, mitä lapset puhuvat ja mistä lapset ovat kiinnostuneita sekä siitä, mihin suuntaan leikki ohjautuu. Varhaiskasvattajan rooli on myös olla kuuntelijana ja tällöin hän viestii lapselle, että häntä oikeasti kiinnostaa lapsen asiat.

Kuusi vastaajaa oli maininnut leikin mahdollistamisen tai organisoimisen sekä oman roolinsa leikin mahdollistajana. Esimerkiksi leikkitilan järjestämisen, mihin yksi vastaaja oli vastannut, että tämä lasten kanssa, sekä leikkiympäristöjen ja rauhallisten tilojen luominen, tarvittavien tavaroiden, lelujen sekä materiaalien tuominen, roolien jakaja, leikkirauhan varmistaminen sekä leikin jatkumisen mahdollistaminen. Lapset tarvitsevat aikuista eli tässä tapauksessa varhaiskasvattajaa leikin alkamiseksi ja sen toimimiseksi. Kaksi vastaajaa oli kirjoittanut vastauksissaan leikkeihin osallistumisesta: yksi osallistuu leikkeihin, jos lapset haluavat ja sama vastaaja mainitsi, että myös lasten kanssa yhdessä rakennetaan uusia leikinurkkauksia. Yksi vastaaja haluaisi osallistua lasten leikkeihin mahdollisuuksien mukaan pidempäänkin.

Toinen avoin kysymys oli: millä tavoin otatte leikkiympäristöjen suunnittelussa huomioon lasten ikätasoisien kehityksen? Kerro konkreetteja esimerkkejä. Tähän kysymykseen oli yksi tyhjä vastaus, muuten kaikki olivat vastanneet. Lisäksi ei saatu kunnolla selvää yhdestä vastauksesta, joten tästä vastauksesta saatiin tulkittua vain osa, eikä ryhdytty arvailemaan loppua, ettei tehtäisi siitä virheellistä tulkintaa. Vastaajat olivat kirjoittaneet vastauksia hyvin yleisellä tasolla, eivät tarkemmin ikätasoisien kehityksen puolesta. Tosin tämä toinen avoin kysymys oli myös vaativa. Otettiin huomioon, ettei välttämättä saataisi siihen sen vuoksi niin täsmällisiä vastauksia, mutta haluttiin pitää se, koska ajateltiin, että varhaiskasvattajien, etenkin varhaiskasvatuksen opettajien, olisi tärkeää pitää mielessä leikin vaiheiden kehitys suhteessa lapsen ikään. Tähän kysymykseen sisältyy myös kaksi jälkimmäistä tutkimuskysymystä. Siinä otetaan huomioon tapa, jolla varhaiskasvattaja tukee lasten omaehtoista leikkiä sekä se, kuinka toimintaympäristöillä edistetään lasten omaehtoisen leikin toteutumista.

Ymmärtääkseen tämän kysymyksen, tarvitsisi olla paljon tietoa eri-ikäisten lasten kehitysvaiheista sekä siitä, mitkä leikit on tutkittu soveltuvaksi minkäkin ikäisille lapsille. Neljä vastaajaa oli vastannut pienten lasten kohdalla leikkiympäristöjen turvallisuudesta huolehtimisen. Nämä vastaajat olivat kirjoittaneet, että esimerkiksi pienten lasten tulee olla

aikuisten eli varhaiskasvattajien nähtävillä koko ajan ja aikuinen eli varhaiskasvattaja on yleensä muutenkin enemmän leikissä mukana ja lähempänä, mitä pienempi lapsi on. Kolme vastaajaa oli kirjoittanut lasten kiinnostuksen huomioon ottamisesta leikkiympäristöjen suunnittelussa, esimerkiksi lasten kanssa rakennetaan yhdessä heidän toiveidensa mukaan uusia leikkejä ja leikkiympäristöjä, mikä ei sinänsä liity ollenkaan lasten ikätasoisien kehityksen huomioimiseen leikkiympäristöjen suunnittelussa. Kaksi vastaajaa oli kirjoittanut lelujen siirrettävyydestä ja niiden omasta paikasta, esimerkiksi, että leluja voidaan siirtää eri tiloihin lasten toiveiden mukaan ja lapset voivat siivota ne omille paikoilleen leikkimisen jälkeen. Tämäkään vastaus ei liittynyt täysin kysymykseen, sillä se liittyi vain leikkiympäristöjen suunnitteluun.

Seuraavan neljän vastaajan vastaukset liittyivät täysin tutkimuskysymykseen heidän kirjoittaessaan, että lasten tulee ylettyä leluihin ja materiaaleihin helposti ja lelujen saatavuudella lisätään myös lasten omatoimisuutta. Neljä vastaajaa oli maininnut leikkitilojen ja lelujen soveltuvuudesta eri ikäisille ja nämäkin vastaukset vastasivat erittäin hyvin kysymykseen. Yksi oli kertonut siitä esimerkkinä pienemmille sopivan kotinurkkauksen ja etteivät pienemmät voi leikkiä esimerkiksi legoilla ja pienten lelujen tulee olla lisäksi turvallisia ja kestäviä. Näistä viidestä vastaajasta yksi oli kertonut isoimmille olevan erilaisia rakentelu- ja majaleikkejä, liikuntamahdollisuus ja pelailupöydät sekä askartelumahdollisuus.

Muita yksittäisiä vastauksia olivat seuraavat: “Monipuolisesti kehitystä tukien”, “Joskus teemojen mukaan”, “Vaihdellen sopivasti kiinnostuksen ylläpitämiseksi”. Kahta ensimmäistä näistä olisi voinut tarkentaa, sillä ne eivät avaa asiaa tarkemmin. Kolmas vastaus kertoo vain lasten kiinnostuksen huomioimisesta. Nämä vastaukset eivät siis vastanneet suoraan kysymykseen, mutta niihin voi sisältyä upeita, ikätasoista kehitystä mukailevia ideoita leikkiympäristöjen suunnittelusta. Kolme viimeistä vastausta tähän kysymykseen olivat seuraavat: “Isommille annetaan enemmän vastuuta, siivous itsenäisemmin”, “Leikkiympäristöjen selkeyteen kiinnitetään huomiota” ja “Leikkitaulut ovat käytössä eli harjoitellaan leikin suunnittelua”. Ensimmäisessä edellä mainituista vastauksista on huomioitu kysymyksen keskittyvän lasten ikätasoiseen kehitykseen. Siinä ilmaistaan, että isommille eli oletettavasti yli nelivuotiaalle annetaan enemmän vastuuta ja itsenäisempää siivousta käytetään siitä esimerkkinä. Isommille lapsille voidaan antaa enemmän vastuuta esimerkiksi sen takia, että he kehityksellisesti kykenevät jo roolileikkiin. Siivouksessahan lapsi voi ottaa itselleen roolin. Seuraavassa oli vastattu “Leikkiympäristöjen selkeyteen kiinnitetään huomiota”, joka on melko ympäröyvä vastaus. Jos sitä tarkennettaisiin, se

voitaisiin liittää siihen, millä tavoin leikkiympäristöjä selkeytetään eri ikäisille lapsille. Viimeinen vastaus: “Leikkitaulut ovat käytössä eli harjoitellaan leikin suunnittelua”, mahdollistaa lapsen vaikuttamaan ja osallistumaan pääsyn, kun hän saa itse suunnitella ja päättää, mitä leikkiä hän tahtoo leikkiä.

5.3 Lasten mieluisimmat omaehtoiset leikit

Piirustushaastattelulla selvitettiin lasten omaehtoisen leikin toteutumista päiväkodissa, joka vastaa omalta osaltaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: “Kuinka lasten omaehtoinen leikki toteutuu päiväkodissa?”. Ensimmäiseen ja kahteen muuhun tutkimuskysymykseemme on löydetty vastauksia varhaiskasvattajille teetetyllä kyselylomakkeella.

Aamuryhmässä yksi tytöistä, tyttö 1, piirsi innokkaasti puita. Niitä tuli yhteensä kuusi. Puiden keskelle hän piirsi majan, jota hän kuvaili myös teltaksi. Maja-idea taisi hieman tarttua vieressä istuvaan tyttöön, tyttö 2, joka ei aluksi ollut halukas kertomaan piirustuksestaan. Lopulta hän kuitenkin kertoi, että kuvassa on trumpetti ja että siinä on myös kaksi majaa, jotka selvisivät olevan ulkona. Tyttö 1 intoutui piirtämään myös toiselle paperille lisää. Tuossa paperissa hän kertoi olevan Myrsky-Maija –kirjasta mieleen tulleita asioita, kuten purje, laiva ja aarrearkku. Kolmas tyttö, tyttö 3, piirsi samalle paperille hyvin paljon erilaisia omia yksityiskohtaisia ideoitaan. Hänen piirustuksessaan selvisi olevan laiva, josta hän puhui useaan otteeseen. Hän kertoi äitinsä olleen laivalla ja itsekin mukana. Saatiin myös tietää piirustuksessa olevan kaksi rumpua, soittimet, merenneito, aurinko, vettä, jääkaappi, käsirummut ja laulua. Lopuksi jokainen lapsi sai myös kertoa, mitä hänen piirustuksessaan oli, ja nämä kirjoitettiin piirustuksiin.

Iltapäiväryhmän lapset saivat samat ohjeet kuin aamuryhmän lapset. He alkoivat heti piirtää heille mieluisia leikkejä. Yksi poika, poika 1, näistä viidestä joutui lähtemään pian aloituksen jälkeen, koska hänen isänsä tuli hakemaan häntä. Hän ehti kuitenkin piirtää paperille iloisesti hymyilevän, liikkeessä olevan lapsen ja jalkapallon. Hän kertoikin kuvan aiheen olevan jalkapallo. Toinen poika, poika 2, piirsi ison auton ja ilmaisi autojen olevan hänestä parhaita leluja. Tässä osallistujaporukassa oli myös yksi tyttö, tyttö 4, joka piirsi suuren, koko paperin kattavan liukumäen, jota oli laskemassa alas hymyilevä tyttö. Häneltä kysyttiin, pitääkö hän myös joistain leluista päiväkodissa. Hän kertoi koti-leikin olevan sellainen, mistä pitää ja siinä erityisen kivoja olevan nuket, joista lähtee ääntä. Joukossa oli vielä yksi poika, poika 3, joka piirsi paperilleen seitsemän kalaa, jotka

uivat vedessä. Taivasta hän väritti tummaksi. Haluttiin saada selville tarkemmin pojan ajatusta hänelle kivoista leikeistä ja hän kommentoi tykkäävänsä leikkiä kaverinsa kanssa kotileikkiä.

Lasten piirustusten ja lasten kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta tultiin siihen tulokseen, että pojista selvä enemmistö piti jostakin liikkeeseen ja moottoreihin liittyvästä asiasta, mutta pojilla oli havaittavissa myös kiinnostusta luontoon ja hoivaamiseen liittyen. Liikkeeseen liittyvällä tarkoitetaan autoja, mutta myös jalkapallon peluuta. Luontoon ja hoivaamiseen liittyen yksi osallistuneista pojista piirsi paperilleen seitsemän kalaa, jotka uivat vedessä ja hän kertoi lisäksi pitävänsä kotileikeistä kaverinsa kanssa. Tyttöjen tuoksissa taas pääteemoiksi nousivat muun muassa luonto, sää, musiikki, retkeily ja hoiva. Esimerkiksi yksi osallistuneista tytöistä piirsi suuren liukumäen, jota oli laske-
massa alas hymyilevä tyttö.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Tulosten tarkastelu ja pohdinta

Tutkimustyön tarkoitus oli tutkia sitä, mikä on varhaiskasvattajan rooli lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana. Samalla oli tarkoitus selvittää, miten varhaiskasvattaja voisi paremmin tukea lasten omaehtoista leikkiä varhaiskasvatuksessa. Näiden lisäksi tutkittiin vielä sitä, millaisia toimintaympäristöjä lapsilla jo on ja kuinka niitä voisi kehittää siten, että kyseinen ympäristö tukisi paremmin lasten omaehtoista leikkiä.

Kyselylomakkeiden kautta selvisi, että kaikki vastaajat pitivät lasten leikkiä erittäin tärkeänä, mikä oli hienoa huomata, sillä se on yleensä lapsille päivän mieluisin toiminto päiväkodissa. Tutkimustyötä suunniteltaessa vastaan tulikin Hintikan teoksen teksti: aikuinen, joka ymmärtää omaehtoisen leikin tärkeyden lapselle, tietää että kyseinen leikki on elinehto lapsen tasapainoiselle elämälle ja kasvulle (Hintikka ym. 2004, 45). Tähän lauseeseen tiivistyy omaehtoisen leikin suurin merkitys. Omaehtoisen leikin tukemisen laatuun ei kyselylomakkeiden vastausten perusteella liity pelkästään varhaiskasvattajien koulutus, vaan yleinen asennoituminen ja perehtyminen lasten omaehtoisen leikin tukemisen tärkeyteen. Suurin osa oli esimerkiksi vastannut ”Usein” väitteeseen: ”Annan virikkeitä ja ohjausta lapsille heidän omaehtoisen leikkinsä ylläpitämiseksi.” Toisaalta ”Usein” on laaja käsite ja se ei silti välttämättä tarkoita, että varhaiskasvattajat rikastaisivat lasten kannalta riittävästi lasten omaehtoisia leikkejä. Aina varhaiskasvattajan huolehtiminen lasten omaehtoisen leikin ylläpitämisestä ei näytä olevan niin selvää ja sen vuoksi alun alkaen tämän tutkimuksen tekemisestä kiinnostuttiinkin. Kuten Urho & Vehkalahti (2013, 8-9) toteavat; omaehtoista leikkiä ei kahlehti se, jos leikkiä tuetaan, virikkeitä annetaan tai harjoitellaan yhdessä leikkitaitoja.

Omaehtoisen leikin arvostaminen ei kyselylomakkeiden vastausten mukaan näy kuitenkaan kaikessa toiminnassa. Siitä kertoo esimerkiksi väite: ”Lapset saavat jatkaa leikkiä, vaikka se muuttaisi päiväjärjestystä”, jonka vastaukset jakautuivat ”Toisinaan” ja ”Ei”. Vaikuttaa siltä, että tässä päiväkodissa pidetään toimivampana tarkkoja siirtymätilanteita liukuvien siirtymien sijaan. Tämä on ilmeisesti nähty jostain syystä toimivaksi asiaksi, mutta se voi vaikuttaa lasten omaehtoisten leikkien keskeytymisiin. Samaan aiheeseen liittyy myös väitteen ”Osallistun lasten leikkeihin ulkona”, vastaukset, joita oli eniten koh-

dissa ”En juuri lainkaan” ja ”Toisinaan”. Valitettavasti varhaiskasvattajat osallistuvat lasten omaehtoiseen leikkeihin sitä tukevana ja rikastavana osapuolena usein liian vähän. Tämän työn teoriaosuuteen on valittu Jyrki Reunamon tutkimuksesta sellainen kohta, missä hän kertoo Taiwanilaisessa päiväkodissa ohjatun ulkotoiminnan olleen lapsilla vahvan sitoutuneisuuden toimintaa, vaikka sitä on sielläkin ollut toiminnasta vain 2,8 prosenttia, joka tekee vajaat seitsemän minuuttia päivässä. Hän kirjoittaa myös, että merkille pantavaa on, että suorassa kasvatustoiminnassa lasten sitoutuneisuus on vähäisempi kuin tuetussa leikissä. (Reunamo 2014, 95.)

Lähes kaikki vastaajat kokivat, että heidän suhteensa lapsiin oli avoin ja luottava. Kun varhaiskasvattaja kokee suhteensa lapsiin avoimena ja luottavana, vaikuttaa se myös hänen omaan läsnäoloonsa ja ohjaamisensa laatuun lasten kesellä. Tämä perustellaan seuraavilla lähdeteksteillä: varhaiskasvattajan läsnäoloa ja ohjausta tarvitaan, jotta lapset pystyvät pitkäjänteisempään leikkiin. Yli 3-vuotiaiden kanssa työskentelevien varhaiskasvattajien rooli lapsen leikin eteenpäin viejänä painottuu innostamiseen, kannustamiseen, yhdessä tekemiseen sekä leikin edellytysten järjestämiseen. Varhaiskasvattajan oma kiinnostunut ja aktiivinen asenne näkyy lasten aloitteiden kuuntelemisena ja haluna keskustella lasten kanssa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54-55.) Varhaiskasvattajan läsnäolon tärkeys pienten lasten seurassa tiivistyy seuraavaan lähdetekstiin: pienempien oman leikin voi tyrehdyttää varhaiskasvattajien lähteminen huoneesta tai sekin, että varhaiskasvattajat intensiivisesti keskustelevat keskenään (Helenius 1993, 35).

Huomiota kiinnitettiin päiväkodissa vieraillessa siihen, että ainakin osa leluista näytti vanhoilta ja uusimisen tarpeessa olevilta. Kyselylomakkeen vastauksetkin väitteeseen ”Lasten leikkivälineitä ja -materiaaleja uusitaan” osoittavat suuntaa antavasti siihen, että uusimisen tarvetta voisi olla, ottaen huomioon vastaukset ”Kerran vuodessa” ja ”Harvemmin”. Toisaalta viisi oli vastannut niin, että niitä uusittaisiin ”Muutaman kerran vuodessa”, mikä puolestaan näyttäisi hyvin riittävältä. Lasten mielenkiinnon kohteet leikkivälineiden ja -materiaalien uusimisessa otetaan huomioon hyvin. Tulos kertoo siitä, että varhaiskasvattajilla näyttäisi olevan hyvä asenne lapsiin vuorovaikutuksen toisina osapuolina, myös leikin suunnittelussa. Varhaiskasvattajan omat asenteet nimittäin vaikuttavat merkittävästi siihen, millainen laatu vuorovaikutuksella on sekä siihen, millaisena hän näkee lapsen (Koivunen 2009, 124-125). Kalliala kirjoittaakin hyvän kasvatuksen yhtenä ehtona olevan rehellinen ja avoin vuorovaikutus lapsen ja varhaiskasvattajan välillä (Kalliala 2009, 19-20).

Avointen kysymysten vastaukset olivat paljolti sen kaltaisia, mitä arveltiinkin, että saataisiin. Esimerkiksi jo teoriaosuuteen kirjoitettuja asioita varhaiskasvattajan roolista, tuli ilmi myös kyselylomakkeiden vastauksissa. On hienoa, että tietoa varhaiskasvattajan roolista lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana selvästi on, mutta on kuitenkin eri asia, miten se käytännössä toteutuu. Leikin rikastuttamisesta oli kirjoittanut kolme vastaajaa ja se onkin tärkeää mainita, sillä esimerkiksi Järvinen & Mikkola (2015, 50) ovat kirjoittaneet, että kun varhaiskasvattaja aidosti ymmärtää leikin merkityksen ja voivansa rikastuttaa sitä, siitä syntyy ammatillisen osaamisen tavoite. Varhaiskasvattajan kuuluu olla myös ristiriitatilanteiden selvittäjä. Varhaiskasvattaja on riitatilanteissa juuri se, johon lapset turvaavat, joten on erittäin tärkeää, että varhaiskasvattaja on läsnä. Jos varhaiskasvattajan rooli jää silti ainoastaan ristiriitojen selvittäjäksi, se ei ole lapsille riittävää. Varhaiskasvattajan ollessa läsnä fyysisesti ja psyykkisesti, tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteita (Opetushallitus 2016, 39). Havainnointia tulee myös tehdä jokaisessa päiväkodissa ja se on yksi varhaiskasvattajan tärkeimmistä tehtävistä. Tosin se ei varmaankaan toteudu kaikkialla, joten on hyvä, että tässä päiväkodissa havainnointi tunnutaan otettavan tosissaan, ottaen huomioon kyselylomakkeen vastaukset. Opetushallituksen (2016, 39) mukaan on tärkeää havainnoida lasten leikkejä, sillä se lisää varhaiskasvattajan ymmärrystä lapsia kohtaan.

Varhaiskasvattajaa tarvitaan myös leikin mahdollistamisessa, eikä leikki aina edes onnistu ilman varhaiskasvattajan läsnäoloa. Varhaiskasvattajien on tärkeää antaa tilaa myös lasten omille leikki-ideoille ja suunnitelmille. Tämän tutkimuksen tekijät pitävät varhaiskasvattajien leikkiin osallistumista hyvin tärkeänä päiväkodeissa, joten oli hienoa huomata vastauksista, kuinka yksi vastaaja haluaisi osallistua leikkeihin entistäkin enemmän. Varhaiskasvattajia pitäisi vielä enemmän rohkaista menemään mukaan lasten leikkeihin, sillä se avaa varhaiskasvattajille lasten maailmaa täysin eri tavalla. Esimerkiksi Ahonen (2017, 91) on kirjoittanut, että lapset kaipaavat varhaiskasvattajia enemmän leikkeihinsä. Järvisen & Mikkolan (2015, 50) mukaan, leikkeihin osallistuminen voi tuntua hankalalta, sillä varhaiskasvattaja ei pysty kontrolloimaan sitä. Leikkeihin osallistuminen on siis pitkälti kiinni myös omista asenteista. Esimerkiksi Ahonen (2017, 91-92) ja Urho & Vehkalahti (2013, 102) ovat kirjoittaneet, että jotkut varhaiskasvattajat ajattelevat, ettei leikki kuulu heidän työkuvaansa tai he pelkäävät pilaavansa leikin osallistuessaan siihen.

Kolme vastaajaa oli kirjoittanut toiseen avoimeen kysymykseen, että lasten kiinnostus otetaan huomioon leikkiympäristöjen suunnittelussa. Se kertoo siitä, että tutkimuspäivä-

kodissa halutaan saada lapsetkin mukaan toiminnan suunnitteluun ja näin lapsetkin pääsevät vaikuttamaan päiväkodin toimintaan. Noin puolet vastaajista oli maininnut lelujen ja leikkitilojen soveltuvuudesta eri ikäisille lapsille. Tässä vastauksen kirjoittaja oli ajatellut todennäköisesti isompien lasten parempia hieno- ja karkeamotorisia taitoja sekä leikin kehitystä. Leikin kehitykseen liittyen tässä on hieman teoriaa perustelun tueksi isompiin lapsiin liittyen: nelivuotiaana kyetään aikaisempaa selvästi vivahteikkaampaan vuoropuheluun vastaleikkijöiden kanssa ja leikin toiminnot siirtyvät entistä enemmän kielelliselle tasolle. Aletaan siirtyä tilanteeseen, jossa kielellisesti välitetty leikin idean kehittäminen alkaa edeltää tekojen suorittamista. Saman ikäisenä mielikuvitus vilkastuu ja leikeistä tulee pitkäkestoisempia. Kieli korvaa osan operaatioista, jolloin leikkiin mahtuu runsaasti uutta sisältöä. (Helenius 1993, 37-38.)

Piirustushaastattelun kautta ilmi käyneistä omaehtoiseen leikkiin liittyvistä tutkimustuloksista eli lasten mielenkiinnon kohteista omaehtoisesta leikistä puhuttaessa, huomattiin, että niissä on yhtymäkohtia Hintikan kirjoittamaan kuvaukseen omaehtoisesta leikistä. Omaehtoinen leikki on Hintikan mukaan luovaa leikkiä, johon lapset keksivät itse sisällön ja muodon. Siinä lapset muuntavat arjen tapahtumia leikkiin sopiviksi omien kokemusten, elämysten, käsitysten ja konkreettisten tietojensa pohjalta. (Hintikka ym. 2004, 41.) Lasten piirustuksista huomattiin, että ne ovat läheisesti yhteydessä heidän arjen kokemuksiinsa. Tämän otosryhmän pojat olivat siis tiivistetyksi olleet kiinnostuneita liikkeeseen, moottoreihin, liikuntaan, luontoon ja hoivaankin liittyvistä asioista arjessaan ja tämä kiinnostus on kummunnut myös heidän leikkeihinsä. Otosryhmän tytöt olivat taas tiivistetyksi olleet innostuneita luonnosta, säästä, musiikista, retkeilystä sekä hoivasta ja tämä on heijastunut siihen, mitä he haluavat leikkiä.

Tutkimuksesta kumpuavat kehitysehdotukset

Varhaiskasvattajalla on siis monenlaisia rooleja, eikä mikään vastauksista tullut yllätyksenä. Hankalinta on varmaankin muistaa ja käyttää näitä kaikkia rooleja, joita varhaiskasvattajilta odotetaan. Rooleiksi tutkimustulosten pohjalta paljastuivat siis ristiriitatilanteiden ratkoja, havainnoija, leikin ohjaaja, lasten kuuntelija sekä leikin mahdollistaja. Koivunen kirjoittaa, että varhaiskasvattajan tulee olla jokaisessa tilanteessa oikeassa roolissa. Ammatillisen työotteen ja suhtautumisen avulla varhaiskasvattaja pystyy erottamaan työhön kuuluvat haasteet, eikä suhtaudu niihin henkilökohtaisella tasolla. (Koivunen 2009, 129-130.)

Tutkimuspäiväkotia ajatellen ehdotetaan, että varhaiskasvattajat voisivat tämän tutkimuksen kautta miettiä esimerkiksi sitä, mikseivät lapset saisi säästää joitain leikkejään leikin myöhempää jatkamista varten tai sopivan tilanteen tullen jopa jäädä leikkimään, sillä leikin tärkeys kuitenkin tässä päiväkodissa tiedostetaan ja sitä arvostetaan. Toisaalta päivä varhaiskasvatuksessa on rakennettu tiettyjen kaavojen mukaan ja ymmärretään se, että joskus lasten omaehtoiset leikit vain täytyy keskeyttää, kun tulee siirtyä seuraavaan toimintaan. Siksi joidenkin leikkirakennelmien säästämistä voisi pohtia, sillä se ei häiritse myöskään päivän rakennetta. Varhaiskasvattajalta tarvitaan siis taitoa arvioida, mitkä leikkirakennelmat tulisi säästää ja mitkä sen sijaan purkaa. Vaikka tutkimustyön kautta kannustetaan omaehtoisen leikin huomioimiseen ja varhaiskasvattajan aktiiviseen rooliin siinä, on silti pedagogisella varhaiskasvattajan ohjaamalla toiminnalla myös tärkeä paikkansa.

Päiväkodin varhaiskasvattajilla tulisi olla selkeä ja yhtenäinen suunnitelma siitä, milloin ja miten lasten omaehtoisen leikin mahdollistamista suunnitellaan ja se voisi mieluusti olla säännöllistä. Saattaa olla, että tätä suunnitellaan hieman muun suunnittelun ohessa, mutta ei niin syvällisesti tai tietoisesti. Omaehtoisen leikin toteutumista tulisi suunnitella tiimipalavereissa, sillä sen tukeminen on osoittautunut myös tämän tutkimuksen aikana varsin tärkeäksi. Kuten tutkimuksesta on käynyt ilmi, lapset arvostavat leikkivää varhaiskasvattajaa ja siksi toivotaankin, että tutkimus antaisi lisää rohkeutta ja mahdollisuuksia jokaiselle varhaiskasvattajalle osallistua enemmän lasten leikkeihin. Tähän loppuun nostetaan vielä Kallialan (2009) kirjoittama pätkä varhaiskasvattajan roolista: varhaiskasvattajan pitäisi myös suojella leikin vapaaehtoisuutta ja spontaanisuutta sekä oman toimintansa kautta edistää leikin pitkäkestoisuutta ja laatua kuitenkin niin, että lapset hallitsevat leikkiä. Varhaiskasvattajan tulisi siis toimia kolmessa roolissa, jotka kaikki osittain sisältyvät toisiinsa: edellytysten luoja, osallistuja ja havainnoitsija. (Kalliala 2009, 50.) Näin ollen toivotaan, että myös havainnoinnin tärkeys tässä päiväkodissa muistetaan, sillä sen kautta varhaiskasvattajat yleensä oppivat lapsista ja heidän mielenkiinnonkohteistaan eniten. Lasten leikkejä havainnoimalla on helpompi ohjata ja tukea heidän omaehtoisia leikkejään.

Toimintaympäristöjä tutkimuspäiväkodissa voisi kehittää siten, että lapset otettaisiin vielä enemmän mukaan ympäristöjen suunnitteluun niin, että kaikilla ryhmillä olisi siitä yhtenäinen näkemys. Kerrotaanhan Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassakin seuraavaa: lasten oikeuksiin kuuluvat osallisuus ja kuulluksi tuleminen omaan elämään

vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä innostaa oma-aloitteisuuteen. (Ovaska ym. 2017, 30.) Lisäksi leikkimateriaalien uusimiseen tulisi kiinnittää huomiota, sillä siitä oltiin hyvin eri mieltä päiväkodin sisällä, kuinka usein näitä materiaaleja uusitaan. Rikkaan leikkimateriaalivarustaminen on olennaisen tärkeää, vaikka varhaiskasvattaja ei voikaan leikkiä lasten puolesta (Helenius & Lummelehti 2013, 55-56). Tämän tutkimuksen tekijät ovat itsekin tutkimuspäiväkodissa huomanneet uusimisen tarvetta olevan leikkimateriaaleissa, esimerkiksi kirjoissa ja nukkejen varusteissa. Päiväkodin olisi hyvä kehittää yhteinen suunnitelma myös siitä, kuinka usein ja mitä uusitaan sekä pitää huolta siitä, että jokaisella on sama tieto. Lisäksi toivotaan, että päiväkodissa muistettaisiin vaihdella toimintaympäristöjä lasten kasvaessa ja kehittyessä, esimerkiksi lasten siirtyessä roolileikkiin, rakennettaisiin lasten kanssa sopivia leikkisoppeja ja varattaisiin roolivaatteita tätä leikkiä varten. On hyvä, että niitä muutetaan lasten kiinnostuksen mukaisesti, mutta niitä tulee vaihdella myös ikätasoisesti, sillä erilaiset ympäristöt rohkaisevat lasta haastamaan itseään erilaisiin, uusiin toimintoihin ja innostavat oppimaan. Uudet ympäristöt opettavat, kiinnostavat ja antavat onnistumisen kokemuksia, joiden kautta lasten itseluottamus kasvaa.

6.2 Menetelmien ja tutkimuksen arviointi sekä jatkotutkimusideat

Kyselylomake osoittautui menetelmänä hyväksi, minkä kertoo jo sen vastausprosentinkin. Sen avulla saatiin hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiin, kuten jo ennen sen tekemistä arvioitiin. Kyselylomakkeen teossa pyrkimyksenä oli ottaa mahdollisimman hyvin huomioon se, että kaikki kysymykset liittyisivät tutkimuskysymyksiin. Kyselylomake saatiin myös paperiseen muotoon, mikä todennäköisesti vaikutti suureen vastausmäärään. Tutkittavien kohderyhmä jäi suhteellisen suppeaksi siksi, koska tutkimustyö oli määrä tehdä vain yhteen työyhteisöön. Kyselylomakkeiden vastausten avulla tutkittiin kuitenkin päiväkodin kolmen eri ryhmän varhaiskasvattajien toimintaa yhdeksän eri varhaiskasvattajan osalta, joista kaikki vastasivat kyselylomakkeeseen, joten voidaan sanoa, että saatiin kattavasti vastauksia tutkimusta varten. Kyselylomakkeiden kautta selvisi, että varhaiskasvattajat arvostavat lasten omaehtoista leikkiä ja kyselylomakkeiden avulla saatiin hyvin kartoitettua sitä, mikä varhaiskasvattajan rooli on lasten omaehtoisen leikin aikana tutkimuspäiväkodissa. Omaa rooliaan omaehtoisen leikin aikana vastaajat olivat kuvailleet laajasti, sillä lähes kaikki vastaukset kuvaillusta roolista löytyivät työn teoriaasioista.

Kuitenkin, vaikka tietoa selvästi on, ei voida tietää, käyttäytyvätkö varhaiskasvattajat työpaikalla sen tiedon mukaisesti. Pohdittiin, että myös päiväkodinjohtajan osalta voisi korostaa aiempaa enemmän varhaiskasvattajille varhaiskasvattajan tukeman, lasten omaehtoisen leikin merkitystä.

Piirustushaastattelun avulla tutkimukseen saatiin mukaan lastenkin näkökulmaa. Siitä saadut tulokset eivät olleet niin merkittäviä tutkimuksen kannalta kuin kyselylomakkeiden kautta saadut, mutta piirustushaastattelu täydensi hyvin tutkimusta, vastaten omalta osaltaan tutkimuskysymykseen: "Kuinka lasten omaehtoinen leikki toteutuu päiväkodissa?" Lasten antamat vastaukset mieluisista leikeistään, leikkivälineistään ja leikkipaikoistaan päiväkodissa antoivat hieman käsitystä siitä, millaisia omia leikkejä he leikkivät siellä. Lasten osallistuminen tutkimukseen oli kannattavaa ja toivomuksena on, että päiväkodissa muistettaisiin usein kysyä lapsilta, mitkä ovat heidän suosikkileikkinsä ja että varhaiskasvattajat lähtisivät sekä tukemaan että leikkimään lasten kanssa lasten omaehtoisia leikkejä enemmän.

Sisäisesti luotettava tutkimus on aina tehty rehellisesti, eli prosessissa ei ole salattu tai peitelty mitään. Tutkimus on pätevä sisäisesti, kun perustellusti osoitetaan tutkimuksessa, että tutkimustulokset ovat juuri tämän tutkimustyön tulos. Ulkoisesti pätevässä tutkimuksessa tutkimuksen tulokset ja päätelmät voidaan yleistää tutkittavien joukkoon eli valittua tutkimusryhmää tutkimalla saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. (Vilka & Airaksinen 2000, 20.) Lähteiden avulla on pyritty osoittamaan mahdollisimman hyvin, että tutkimuksen tulokset ovat juuri tämän työn tuloksia. Perustelu on kohdistunut tarkasti tutkittavien antamiin vastauksiin kyselylomakkeissa.

Silloin voi sanoa tutkimuksen olevan luotettava, kun se vastaa tutkimuskysymyksiin ja prosessin aikana on tehty kaikki, mitä on luvattukin. Luotettavuus riippuu paljon myös siitä, kuinka monipuolisesti ja laadukkaasti perustelut on tehty. Perustelu ei ole silloin luotettava, jos se perustuu yhteen ainoaan seikkaan. (Vilka & Airaksinen 2000, 20.) Tavoitteena on ollut tulkita ja perustella kyselylomakkeista saadut vastaukset monipuolisesti teoriaan verraten sekä pitäen kaiken aikaa mielessä tutkimuskysymykset. Kolme tutkimuskysymystä ovat siis ohjanneet kyselylomakkeiden vastausten tulkitsemista ja teorioiden valikoimista.

Ei ole luvattu tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tai tutkimuksen aikana mitään sen enempää, kuin mitä on lopulta pystytty toteuttamaan. Laadullinen tutkimus on sitä luotettavampi, mitä enemmän tutkija on tarkasti selittänyt tutkimuksensa toteutuksesta ja sen jokaisesta vaiheesta (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Yksi tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä tekijä on se, ettei yhdestä käsialasta saatu selvää, jolloin ei voitu analysoida eikä tulkita tätä yhtä avoimen kysymyksen vastausta. Toisaalta kaikki muut olivat kuitenkin vastanneet selkeästi, joten yhden vastauksen puuttuminen ei vaikuttanut juurikaan. Tämän tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa positiivisesti se, että päiväkodin tai johtajan nimeä, vastaajien nimiä eikä muitakaan tunnistetietoja tule työssä ilmi. Luotettavan tutkimuksesta tekee sekin, että vain tutkimuksen tekijät ovat nähneet kyselylomakkeet.

Tutkimuksen lopussa on hyvä tuoda esiin tutkimukseen liittyvät riskit. Sillä tavoin on osoittanut olevansa tietoinen tutkimukseen liittyvistä eettisistä ongelmista. Esimerkiksi voiko joku käyttää tutkimusta väärin, voiko joku ymmärtää sen eri lailla, kuin olet itse tarkoittanut ja niin edelleen. (Vilkkä & Airaksinen 2000, 24.) Varmoja ei voida olla siitä, ovatko vastaajat itse vastanneet kyselylomakkeisiin, sillä heille annettiin lomakkeet omalla ajallaan täytettäväksi. Ei voida myöskään tietää, ovatko vastaajat vastanneet oikeellisesti kysymyksiin vai sen mukaan, minkä he ajattelevat parhaaksi vaihtoehdoksi. Varmoja ei voida olla siitäkään, onko vastaajien vastaukset tulkittu sillä tavalla, kuin he ovat ne ajatelleet. Yhtenä kyselylomakkeen ongelmana on pidetty usein pientä vastausprosenttia, mutta tämän tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastasi jokainen sen saanut henkilö, joten ilmeisesti on onnistuttu motivoimaan hyvin päiväkodin varhaiskasvattajia vastaamaan siihen.

Tutkimuksesta tiedottaminen on tärkeää. Tutkimuksen kohteille kerrotaan tutkimuksen olevan valmis ja missä tutkittavat voivat tutkimukseen tutustua. (Vilkkä & Airaksinen 2000, 24.) Tutkimuksen valmistumisesta kirjoitettiin etukäteen paperilappu, joka jätettiin päiväkodin kahvihuoneen ilmoitustaululle, niin että kaikki tutkimukseen osallistuneet saavat varmasti tiedon siitä, jolloin he pääsevät valmiiseen työhön tutustumaan halutessaan. Päiväkodin varhaiskasvattajille kerrottiin tutkimuksen näkyvän valmistuttuaan internetistä löytyvästä ammattikorkeakoulujen Theseus -tietokannasta, koska sinne työ tulee näkyviin. Myös tutkimuksen lähettäminen yritykselle on hyvä tehdä työn valmistuttua (Vilkkä & Airaksinen 2000, 24). Niin ollen tutkimus lähetetään myös sähköpostitse tai paperisena tutkimuspäiväkodin johtajalle, joka voi vielä tiedottaa tutkimuksen valmistumisesta ja olemassaolosta päiväkodin varhaiskasvattajille.

Jatkotutkimusideaksi ehdotetaan, että jatkossa voisi tutkia lasten omaehtoisen leikin toteutumista pidemmällä aikavälillä päiväkotimaailmassa. Tutkimuksessa voisi esimerkiksi haastatella lapsia vielä tarkemmin. Heiltä voisi muun muassa kysyä, saavatko he leikkiä päiväkodissa tarpeeksi, leikkivätkö varhaiskasvattajat heidän kanssaan ja saavatko he itse suunnitella ja rakentaa leikkitiloja. Tähän lasten omaehtoisen leikin toteutumisen tutkimiseen voisi tämän tutkimuksen tavoin siis kytkeytyä vahvasti varhaiskasvattajan rooli. On kyse nimenomaan siitä, miten tärkeänä ja monipuolisena asiana juuri varhaiskasvattajat näkevät lasten omaehtoisen leikin tukemisen.

Tutkimuksen lähdekritiikki

Tutkimukseen on sisällytetty kattavasti suomalaisia lähteitä. Kaiken kaikkiaan lähteistä suurempi osa on iältään viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Tätä vanhempia lähteitä on otettu sen vuoksi, että leikkiä on tutkittu hyvin vähän ja vuoden 1993 leikin tutkija Heleniuksen lähteen kautta on saatu toissijaisiksi lähteiksi myös muita vanhempia, mutta edelleenkin ajankohtaisia ja laadukkaita leikin tutkijoiden lähteitä. Toissijaisena lähteenä käytettiin jonkin verran kahden psykologian tieteenalan asiantuntijan tietoa, työn aiheeseen silti hyvin sopien.

Leikin tutkijan kirjoittamaa materiaalia käytettiin lähteenä seuraavista teoksista: psykologis-pedagogisen leikkiin liittyvän näkökulman omaava kirja sekä käytännön kannalta hyödyllinen oppikirja. Dosentti Reunamon materiaali, jota käytettiin melko runsaasti, pohjautuu laajaan tutkimusaineistoon. Tätä lähdekirjaa tehdessään Reunamo on tehnyt varhaiskasvatuksen asiantuntijoista koostuvan orientaatioprojektitiimin kanssa myös kansainvälistä tutkimus- ja kehittämistyötä.

Työssä viitattiin tuoreeseen varhaiskasvatuslakiin, Raision kaupungin uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja opetushallituksen sivulta löytyvään materiaaliin. On myös käytetty lähteitä, jotka eivät ole tieteellisiä, mutta käytännön kannalta hyödyllisiä. Tällaisten lähteiden kirjoittajat ovat kuitenkin enimmäkseen tieteenalan eli kasvatustieteen asiantuntijoita. Joukossa oli lisäksi kirja, jota on käytetty oppimateriaalina toisen asteen koulutuksessa. Tutkimusprosessin aikana hyödynsimme pro gradu -tutkielmia ja muita korkeakoulujen opinnäytetöitä, mutta tähän lopulliseen työhön lähteeksi niistä jäi viittaus Särkän pro gradu -tutkielmaan.

6.3 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys

Tämän tutkimustyön tekeminen on ollut pitkä prosessi sellaisena kuin ammattikorkeakoulu on sen normitoteutuksella mahdollistanut. Toisaalta on huomattu tällaisen tutkimustyön vaativan paljon aikaa. Tämän oppimisprosessin aikana on myös huomattu, että lasten omaehtoista leikkiä on tutkittu vähän ja tästä syystä tutkimuksen teoriaosuuteen on otettu mukaan myös vanhempien tutkimusten antia.

Tutkimustyö alkoi loppusyksystä 2017 ja sen oli määrä olla valmiina marraskuussa 2018. Koko prosessi lähti käyntiin tutkimustoiminnan ja kehittämistoiminnan opintojaksosta, jossa oli sillä tavoin vaativa raportin tehtävänanto, että se vaati laajaa perehtymistä tutkimuksellisen ja toiminnallisen opinnäytetyön yhtäläisyyksiin ja eroihin. Täytyi perehtyä siis molempiin töihin tarkasti, ennen kuin sai valita, tekeekö opinnäytetyön tutkimus- vai kehittämistyönä. Raporttiin piti etsiä tietoa erilaisista tavoista ja menetelmistä ja lisäksi tuli pohtia, kuinka aikoo mahdollisesti kerätä aineistoa, miten dokumentoida tutkimusmateriaalia ja kuinka käsitellä, analysoida ja hyödyntää aineistoa. Täytyi tehdä myös suunnitelma siitä, miten tuleva tutkimustyö lähtisi etenemään. Jotta tämän suunnitelmaraportin pystyi kirjoittamaan, täytyi lyhyessä ajassa perehtyä opinnäytetyön tekemiseen liittyviin ohjeistuksiin, jotka koskivat työn sisältöä, osia ja sen etenemistä. Tuli myös jo silloin etsittyä opinnäytetyön tekemiseen liittyviä kirjallisia ja sähköisiä lähteitä, mikä auttoi sitten tämän opinnäytetyön kirjoittamisen alkuun saamiseen.

Suunnitelmaraportin jälkeen piti aloittaa varsinainen opinnäytetyön suunnitelma. Siitä alkoikin varsinaisen suunnitelman tekeminen yhdessä parin kanssa. Aivan ensimmäiseksi pohdittiin, minkälaista aihetta kiinnostaisi tutkia varhaiskasvatuksen kentällä. Keskusteltiin yhdessä omista kokemuksista päiväkotimaailmassa ja mietittiin, mikä aihe kiinnostaisi niin paljon, että siitä saisi lopulta kokonaisen tutkimuksen kirjoitettua. Leikin tutkiminen kiinnosti molempia ja onneksi lopullinen aihe liittyikin juuri leikkiin eli varhaiskasvattajan rooliin lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana.

Alussa keskusteltiin myös siitä, että oltiin huomattu, että varhaiskasvattajat usein esimerkiksi ulkoilutilanteissa osallistuvat lasten leikkeihin sitä tukevana osapuolena liian vähän. He saattavat paljolti keskustella keskenään pihalla sen sijaan, että keskustelisivat enemmän lasten kanssa. On toki ymmärrettävää, että heidän keskinäinen keskustelu saattaa hyvinkin sisältää varhaiskasvatuksen suunnitteluun liittyviä elementtejä, mutta

on varmaankin myös sellaista kuulumisten vaihtoa, mikä on pois lasten kanssa keskustelusta, läsnäolosta tai aktiivisesta leikin havainnoinnista. Kalliala kirjoittaa kyseisestä aiheesta seuraavasti: muiden varhaiskasvattajien kanssa kommunikointi on nimittäin useimmille varhaiskasvattajille yksinkertaisesti helpompaa kuin heittäytyä intensiiviseen kanssakäymiseen pienten lasten kanssa. (Kalliala 2012, 53.) Hän kirjoittaa myös seuraavasti: Kun lapset näyttävät löytävän itse tekemistä, varhaiskasvattajat katsovat, että heidän tehtävänsä rajoittuu lasten silmällä pitämiseen. Varhaiskasvattajat ovat usein poissaolevia tällaisina hetkinä: he voivat vaipua omiin ajatuksiinsa, poistua paikalta järjestämään jotakin asiaa, vetäytyä tietokoneen ääreen tai ryhtyvät soittamaan puheluita, jotka voisivat odottaa. He osallistuvat leikkeihin harvoin, eivätkä lapsetkaan juuri lähesty varhaiskasvattajia ilman avuntarvetta. Näyttää siltä, ettei varhaiskasvattajilla ole lapsille mitään sanottavaa. Varhaiskasvattajilla on taipumusta harrastaa ”sosiaalisia taukoja” irtautumalla vuorovaikutuksesta. (Kalliala 2012, 53.) Prosessin aikana on huomattu aiheen olevan hyödyllinen, koska se edelleen mietityttää ja on asia, mikä olisi hyvä saada varhaiskasvattajien tietoisuuteen laajemminkin. Näin ollen on huomattu, että onnistuttiin valikoimaan hyvä ja ajankohtainen aihe ja siksi se on kasvattanut tämän tutkimuksen tekijöitä ammatillisesti tulevana varhaiskasvatuksen opettajina.

Työn aihe oli alun alkaen hyvin mielenkiintoinen ja sen takia odotettiin innolla koko prosessin ajan, millaisia tuloksia saadaan ja miltä lopullinen työ tulee näyttämään. On hyvä, että ammattikorkeakoulussa on näin suuri tutkimustyö tai kehittämistyö opintojen lopussa, sillä korkeakoulutetun on hyvä osata tehdä tutkimustyötä. Sen avulla pystyy myös hyvin kartoittamaan omaa osaamistaan. Tämän tutkimustyön tekeminen on valmentanut tulevaa työelämää varten. Tulevien varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta tämän työn tekemisestä tulee varmasti olemaan paljon hyötyä myöhemmin, koska sen tuloksia voi soveltaa mihin tahansa päiväkotiin. Prosessi on opettanut tärkeitä asioita varhaiskasvattajan roolista ja saanut arvostamaan tutkimuksen kohteena olleita asioita entistäkin enemmän, joten työn kautta on saavutettu tietotaitoa, jota jakaa tuleviin työpaikkoihin varhaiskasvatuksessa.

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Airaksinen, T. & Vilka H. 2000. Osviitaksi opinnäytetyöhön. Opas ammattikorkeakoulussa tehtävän opinnäytetyön tekemiseen. Mercuria Business School: Vantaa.
- De Lisi, R. & Golbeck, S. 1999. Implications of Piagetian theory for peer learning. Teoksessa O'Donnell, A. & King, A. (toim.) Cognitive perspectives on peer learning. Mahwah: Erlbaum, 3-37.
- Fein, G. 1981. Pretend play in childhood: An integrative review. Child Development 52, 1095-1118.
- Hakkarainen, P. 1990. Motivaatio, leikki ja toiminnan kohteellisuus. Orienta: Helsinki.
- Helenius, A. & Lummelehti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, A. 1983. Roolileikki ja lasten suhteet. Psykologian laitoksen julkaisuja 246. Jyväskylän yliopisto.
- Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Tampere: Kirjayhtymä Oy.
- Hintikka, M.; Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta: omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hutt, S. J.; Tyler, S.; Hutt, C. & Christopherson H. 1989. Play, exploration and learning. A Natural history of the preschool. Routledge: London.
- Jyrinki, E. 1977. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Vantaa: Oy Gaudeamus Ab.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.
- Kalliala, M. 2006. Lastentarhanopettajan ammatilliset kiusaukset. Lastentarha // 1/2006. Viitattu 19.2.2018 <https://www.finna.fi/Record/arto.1082705>.
- Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karila, K.; Kinon, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Helsinki: PS-kustannus.
- Karling, M.; Ojanen, T.; Sivén T.; Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. Lapsen aika. 12., uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

- Kallonen-Rönkkö, M. 1992 a: Ihmisen tiedon käsittelyjärjestelmä ja sen tehokas toiminta oppimisessa 2. Oulun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 1992.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. 2., painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Opetus 2000. Jyväskylä: Atena.
- Niemi, T. 2000. Toimintaympäristö erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen päivähoiton laadun arviointialueena. Pro gradututkielmaan liittyvä artikkeli. Viitattu 19.2.2018. Saatavilla sähköisesti: <http://www.juy.fi/tdk/kastdk/eped/artikkelit/niemi.pdf>.
- Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 6. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 17.4.2018. Saatavilla sähköisesti: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.
- Ovaska, M.; Arvela, R.; Kirstilä, A.; Kuokka, H.; Hakkarainen, T.; Haloila, L.; Lammes, M.; Morlin-Kokkola, L.; Terho, T. & Vähätupa J. 2017. Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Raisio: Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen Raisiossa – hankkeen ohjausryhmä.
- Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Suom. M. Rutanen. Jyväskylä: Gummerus.
- Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Kuusi esseetä lapsen kehityksestä. Suom. S. Palmgren. Juva: WSOY.
- Reunamo, J. 2014. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Särkkä, S. 2012. Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 1.2.2018. Saatavilla sähköisesti: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83588/gradu05924.pdf?sequence=1>.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447408480>.
- Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Tutkimuslupa-anomus

Raision
 KAUPUNKI

Päätöspöytäkirja

1 (2)

Tehtävä 01.01.03
Asianro 100/2018

Varhaiskasvatus

8.10.2018

Henkilöstöasiat 15 § / 2018

Tutkimuslupa-anomus / Hanna Hukkanen ja Aliisa Keskinen
Asianosaiset

Hanna Hukkanen ja Aliisa Keskinen

Selostus asiasta

Hanna Hukkanen ja Aliisa Keskinen ovat toimittaneet tutkimuslupa-anomuksen Raision varhaiskasvatuksen johtajalle 7.2.2018. He tekevät sosionomiopintoihin liittyvään opinnäytetyöhön kuuluvaa tutkimusta Varhaiskasvattaja lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana Hakinmäen päiväkodissa keväällä 2018 siten, että opinnäytetyö valmistuu marraskuuhun 2018 mennessä.

Päätös

Lupa opinnäytetyöhön liittyviin tehtäviin Hakinmäen päiväkodissa myönnetään anomuksen mukaisesti.

Perustelut

Hallintosääntö § 136

Allekirjoitus

 Päivi Rantanen
 varhaiskasvatuksen johtaja

Litteet
Tiedoksi

Varhaiskasvatus Virve-Riitta Helle

Postiosoite

PL 100, 21201 Raisio

Puhelin

+358 2 434 3111

**Raision
KAUPUNKI**

Päätöspöytäkirja

2 (2)

Tehtävä 01.01.03
Asianro 100/2018

Varhaiskasvatus

8.10.2018

Oikaisuvaatimusohje

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen), sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluessa siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa.

Asianosaisten katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluessa kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana päivänä tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä päivänä. Mikäli päätös on annettu tiedoksi sähköisenä viestinä, päätös katsotaan annetun tiedoksi kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä. Oikaisuvaatimuksen voi toimittaa ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä myös faksilla tai sähköpostilla lähettäjän omalla vastuulla.

Oikaisuvaatimusviranomainen:

Raision kaupungin sivistyslautakunta
Nallinkatu 2, PL 100, 21201 Raisio
sivistys@raisio.fi
faksi (02) 435 4382
puh. (02) 434 3111 (vaihde)

Tiedoksianto

Päätös on toimitettu asianosaisille sähköisesti 8.10.2018.

Postiosoitte

PL 100, 21201 Raisio

Puhelin

+358 2 434 3111

Kyselylomake varhaiskasvattajille

Tutkimustyömme aiheena on varhaiskasvattajan rooli lapsen omaehtoisen leikin ohjaajana. Tämän kyselylomakkeen kautta haluamme selvittää lasten omaehtoisen eli vapaan leikin toteutumista päiväkodissa, varhaiskasvattajien roolia vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja leikin ohjaamisessa sekä lasten toimintaympäristöjä. Tarkoituksenamme olisi tehdä näkyväksi sitä, kuinka varhaiskasvattaja voisi paremmin tukea lasten omaehtoista leikkiä varhaiskasvatuksessa.

Toivomme, että vastaatte huolellisesti kaikkiin kysymyksiin. Vastauksenne ovat hyvin tärkeitä tutkimuksemme onnistumiseksi ja uskomme, että voitte hyötyä valmiista tutkimuksestamme työpaikallanne. Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömästi eikä yksittäisiä mielipiteitä tule esiin valmiissa työssä. Ainoastaan me tutkimuksen tekijät tulemme näkemään yksittäiset vastaukset ja ne jäävät ainoastaan meille. Tutkimuksen valmistuessa kyselylomakkeen vastaukset tullaan hävittämään.

Kiitos paljon vastauksistanne!

1. 1. Varhaiskasvatukseen liittyvä koulutus (rastita viimeisin, josta sinulla on tutkinto) Merkitse vain yksi soikio.

- Toisen asteen ammatillinen koulutus
- Ammattikorkeakoulu
- Yliopisto
- Muu, mikä:

2. 2. Kuinka kauan olet työskennellyt varhaiskasvattajana? Merkitse vain yksi soikio.

- Alle 2 vuotta
- 2-5 vuotta
- 5-10 vuotta
- 10 vuotta tai enemmän

3. 3. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt tässä päiväkodissa?

---

4. 4. Kuinka tärkeänä pidät lasten leikkiä? 1= Ei juurikaan tärkeää 2= Melko tärkeää 3= Erittäin tärkeää

Merkitse vain yksi soikio.

1	2	3
☐	☐	☐

5. 5. Lapsilla on mahdollisuus leikkiä omaehtoista eli vapaata leikkiä

Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Joka päivä
- Kahtena tai kolmena päivänä viikossa
- Kerran viikossa, kun on leikkipäivä
- Harvemmin

6. 6. Kuvaile, millainen on sinun roolisi lasten omaehtoisen leikin aikana

---

---

7. 7. Lapset saavat vaikuttaa leikkien sisältöihin omaehtoisen leikin aikana *Valitse*

kaikki sopivat vaihtoehdot.

- Melkein aina
- Toisinaan
- Harvoin

8. 8. Annan virikkeitä ja ohjausta lapsille heidän omaehtoisen leikkinsä ylläpitämiseksi

Merkitse vain yksi soikio.

- Aina kun lapsi pyytää
- Usein
- Jonkin verran
- Aikaa ei ole riittävästi

9. 9. Lapset saavat jatkaa leikkiä, vaikka se muuttaisi päiväjärjestystä (esimerkiksi: voiko osa jäädä leikkimään, kun muut lähtevät ulos) *Merkitse vain yksi soikio.*

- Kyllä
- Toisinaan
- Ei

10. 10. Osallistun lasten leikkeihin ulkona 1= En juuri lainkaan 2= Toisinaan 3= Erittäin paljon *Merkitse vain yksi soikio.*

1	2	3
☐	☐	☐

11. **11. Koen lasten leikkeihin osallistumisen** *Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot.*

- Hyvin helppona
- Luontevana
- Melko hankalana
- Hyvin hankalana

12. **12. Millä tavoin otatte leikkiympäristöjen suunnittelussa huomioon lasten ikätasoisien kehityksen? Kerro konkreetteja esimerkkejä**

---

13. **13. Leikkiympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa**

Merkitse vain yksi soikio.

- Usein
- Toisinaan
- Harvoin

14. **14. Ryhmätiloissa on leikkipisteitä** *Merkitse vain yksi soikio.*

- Enemmän kuin kolme
- Kaksi tai kolme
- Ei yhtään tai yksi

15. **15. Lasten leikkivälineitä ja -materiaaleja uusitaan** *Merkitse*

vain yksi soikio.

- Kuukausittain
- Muutaman kerran vuodessa
- Kerran vuodessa
- Harvemmin

16. **16. Lasten mielenkiinnon kohteet leikkivälineiden ja -materiaalien uusimisessa otetaan huomioon 1= Hyvin harvoin 2= Toisinaan 3= Hyvin usein** *Merkitse vain yksi soikio.*

1	2	3
☐	☐	☐

17. **17. Koen vuorovaikutukseni lapsen/ lasten leikin ohjaamisessa 1= Haastavana 2= Melko luontevana 3= Hyvin luontevana** *Merkitse vain yksi soikio.*

1	2	3
☐	☐	☐

18. **18. Koen että minun ja lasten välinen suhde on avoin ja luottava** *Merkitse vain yksi soikio.*

- Kyllä
 Toisinaan
 En osaa sanoa

19. **19. Ryhmän varhaiskasvattajat suunnittelevat tiimipalaverissa lasten omaehtoisen leikin toteutumista**

Merkitse vain yksi soikio.

- Joka viikko
 1-2 kertaa kuukaudessa
 Harvemmin

Palvelun tarjoaa

